

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Педагогічний інститут

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ
кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика

№ 22

Івано-Франківськ, 2015

УДК 37.0
ББК 74.58 (4 Укр)

*Друкується відповідно до рішення
кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
(протокол № 7 від 31 січня 2013 р.)*

**Інформаційний бюлетень кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика.
– Івано-Франківськ, 2015. - № 22. – 52 с.**

Матеріали випуску включають публікації учасників спільного засідання кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика та НВК «ЗОШ-ліцей № 23», присвячене 75-річчю від дня народження доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента АПН України, завідувача кафедри історії педагогіки (1995-2002 рр.) Прикарпатського університету імені Василя Стефаника Богдана Михайловича Ступарика.

Редколегія випуску

Голова редколегії:

Завгородня Т.К. – доктор педагогічних наук, професор

Члени редколегії:

Нагачевська З.І. – доктор педагогічних наук, професор

Стражнікова І.В. – кандидат педагогічних наук, доцент

Василик М.Д. – директор НВК «Загальноосвітня школа-ліцей № 23»

Ікалюк Л.М. - заступник директора НВК «Загальноосвітня школа-ліцей № 23»

ПЕРЕДМОВА

3 березня 2015 року відбулося спільне засідання кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика та представників НВК «Загальноосвітня школа-ліцей № 23», присвячене 75-річчю від дня народження доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента АПН України, заслуженого працівника професійно-технічної освіти Ступарика Богдана Михайловича. Засідання проводилось під гаслом «Реалізація ідей Б.Ступарика у навчально-виховному процесі сучасних закладів освіти».

Відкрила засідання доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки Тетяна Завгородня. Зі споминами про вченого, доповідями, присвяченими втіленню ідей Б.М.Ступарика у діяльність вищих навчальних закладів, сучасних загальноосвітніх шкіл виступили доктор педагогічних наук, професор З.І.Нагачевська, кандидат педагогічних наук, доцент О.В.Джус, педагоги школи та Коломийського педагогічного коледжу.

На засіданні розглядалися питання використання педагогічної спадщини Богдана Ступарика у родинному вихованні учнів початкової школи, модель школи розвитку успішної особистості: шляхи модернізації і впровадження, питання імплементації християнських цінностей у процес національного виховання молоді в українській школі, національне виховання крізь призму декоративно-прикладного мистецтва, виховання майбутнього вчителя як громадянина, носія культури нашої нації. Наголошувалося, що наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. сформувалася ступариківська наукова школа. Основними напрямками її досліджень, що знайшли продовження в діяльності кафедри педагогіки його імені Прикарпатського національного університету, стало вивчення історико-педагогічних проблем, пов'язаних з розвитком теорії та практики національної освіти і виховання не лише в Галичині, а й на західноукраїнських землях у різні історичні періоди; становленням системи безперервної освіти в Україні і Польщі; життєдіяльністю педагогів та громадсько-освітніх діячів минулого; функціонуванням зарубіжних освітніх систем тощо.

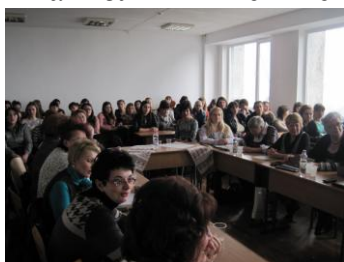
Учасники спільного засідання педагогічного колективу НВК «ЗОШ-ліцею №23» і кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика відзначили, що творча спадщина Б.М.Ступарика – видатне явище вітчизняної та європейської педагогіки, вона багатоаспектна і практично невичерпна, тому необхідно продовжувати її вивчення і творче використання в освітньому просторі України.

Праці Б. М.Ступарика - джерело наснаги, зразок інноваційної авторської школи, глибокого проникнення у внутрішній світ кожного вихованця, розкриття

ефективних шляхів і засобів творчого потенціалу всіх учасників освітнього процесу та управління цим процесом.

На основі глибокого аналізу національної педагогічної думки та власної педагогічної практики у педагогічній системі Б.М.Ступарика втілено засоби особистісно зорієнтованої педагогіки, розкрито взаємозв'язок індивідуального та колективного у вихованні учнів, можливості створення розвивального і виховного середовища.

Учасники засідання висловили переконання в тому, що праці педагога мають більш активно й системно впроваджуватись у педагогічну практику, охоплюючи всі рівні освіти, широко пропагуватися у засобах масової інформації, адже їхня цінність в контексті сучасного українського державо та націотворення, реалізація головної мети національного виховання - сформувати громадянина — патріота, інтелектуально розвинену, духовно і морально зрілу особистість, готову творити себе і навколишній світ стає все більш значущою.

Зважаючи на вищесказане, учасники спільного засідання педагогічного колективу НВК «ЗОШ-ліцею №23» і кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика рекомендують:

- надрукувати матеріали спільного засідання у спецвипуску «Інформаційного бюлетня» кафедри, присвяченого 75-річчю від дня народження Богдана Ступарика;
- провести презентацію наукового доробку викладачів кафедри з персоналістського напрямку в обласній науковій бібліотеці імені Івана Франка;
- оновити методичне забезпечення аудиторії-музею Богдана Ступарика й уможливити використання її фондів у навчально-виховному процесі;
- організувати роботу групи студентів-екскурсоводів аудиторії-музею Богдана Ступарика;
- підготувати бібліотечний показник праць вченого і публікацій про нього;
- оформити постійно діючу виставку праць вченого в аудиторії-музеї Богдана Ступарика;
- щорічно до дня народження Б.М.Ступарика проводити конкурси студентських наукових робіт, присвячених вивченню педагогічної спадщини вченого;
- поглиблювати і розширювати популяризацію наукової спадщини вченого у ЗМІ України;
- активізувати впровадження наукових ідей Богдана Ступарика в навчальний процес, позаурочну та позакласну виховну роботу школи-ліцею №23 та інших закладів освіти;
- викладачам кафедри продовжити творчо використовувати педагогічні ідеї Б.М.Ступарика у навчально-виховному процесі ВНЗ, у науково-дослідницькій та поза аудиторній виховній роботі зі студентами.

*І.В.Стражнікова,
кандидат педагогічних наук, доцент*

*Уляна Борис,
аспірантка кафедри педагогіки імені Б.Ступарика*

Внесок Богдана Ступарика у розвиток педагогічної науки

До плеяди непересічних постатей вітчизняної педагогічної думки, чия наукова спадщина, освітня і громадська праця заслуговують на всебічне осмислення, належить відомий учений, організатор інноваційних процесів у закладах професійно-технічної та вищої освіти, громадський діяч Богдан Михайлович Ступарик – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України, завідувач кафедри історії педагогіки (1995-2002 рр.) Прикарпатського університету імені Василя Стефаника.

Про неабиякий внесок у розвиток вітчизняної педагогічної науки Б.М.Ступарика доводить аналіз педагогічних надбань та наукової спадщини педагога.

Аналіз педагогічних надбань Богдана Ступарика в галузі дидактики та теорії виховання засвідчує цілісність і актуальність його ідей щодо виховання та навчання сучасної молоді за умов розбудови національної державності та істинність його постулатів щодо потреби створення цілісної системи освіти, у якій дидактико-виховний процес має спільні вектори розвитку, спрямовані в людино- та дитиноцентричне русло.

Аналіз наукової спадщини Б. Ступарика засвідчує його вагомий внесок в розробку комплексу проблем, що стосуються теорії і практики навчання, виховання та управління освітою. Осмислення сутності української національної ідеї уможливило фундаментальний висновок, згідно з яким формування національно-державницької свідомості зростаючого покоління є одним з основних завдань розвитку теорії та практики виховання, а його розв'язання потребує консолідації зусиль школи, науковців, громадськості. Науковець показав взаємозв'язок між еволюцією національного ідеалу українців та розвитком національного виховання; визначив постулати народної педагогіки, ідеї національної незалежності, соборності як основи національного виховання.

Теоретичний і практичний інтерес становить доробок ученого у галузях громадянського становлення школярів; організації учнівського самоврядування; формування здорового способу життя та комунікативної компетентності особистості; підготовки сучасного вчителя до національного виховання молоді; навчання дорослих.

Грунтовним є внесок Б. Ступарика у розвиток вітчизняної педагогічної думки завдяки доробку з історії розвитку освіти і шкільництва Галичини в XVIII–першій половині XX ст. Він розробив періодизацію цього процесу, розкрив тенденції й особливості становлення і функціонування навчально-виховних закладів різного типу (народні школи, гімназії, учительські семінарії, фахові школи, Львівський університет тощо); показав роль церкви і громадських організацій у розбудові національної системи освіти в регіоні. Актуальними для розвитку сучасної школи залишаються обґрунтовані вченим концептуальна ідея розбудови національної системи навчання та виховання, засади її демократизації й українізації, орієнтації на кращі європейські освітні моделі.

Праці Б.М.Ступарика, з педагогічної персоналістики, зосереджені на дослідженні постатей, імена яких були незаслужено забуті, а творча спадщина містить ідеї для обґрунтування власної концепції національної освіти і школи. Дослідника цікавили діячі з яскравим життєвим шляхом і значущим надбанням у галузі національного шкільництва, а також особи, котрі очолювали українські культурно-освітні товариства, займалися просвітницькою працею (Г. Врецьона, М. Галущинський, О. Іванчук, Антон і Євген Крушельницькі, О. Партицький, С. Сірополко, І. Ющишин та ін.).

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. сформувалася ступариківська наукова школа. Основними напрямками її досліджень, що знайшли продовження в діяльності кафедри педагогіки його імені Прикарпатського національного університету, стало вивчення історико-педагогічних проблем, пов'язаних з розвитком теорії та практики національної освіти і виховання не лише в Галичині, а й на західноукраїнських землях у різні історичні періоди; становленням системи безперервної освіти в Україні і Польщі; життєвого і творчого шляху педагогів та громадсько-освітніх діячів минулого; функціонуванням зарубіжних освітніх систем.

Про актуальність досліджень і тверджень Б.М.Ступарика на сьогоднішній день свідчать його слова: «Для будівництва незалежної української держави необхідна людина, яка була б передусім національно свідомою, тобто, яка б могла ідентифікувати себе з нацією, вірила в її духовні сили, її майбутнє, гордилася її минулим, традиціями, історією, звичаями, символами, видатними людьми, своєю приналежністю до цієї нації, відчувала відповідальність за її долю, була готовою працювати для свого народу, ставити інтереси нації і держави вище від особистих, була готовою при потребі до самопожертви в ім'я нації і держави».

*Оксана Джус,
докторант ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет імені Василя Стефаника»,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Професійна підготовка молоді у творчій спадщині Б.М.Ступарика

«Пам'ятай наставників своїх», – заповідав апостол Павло.

7 березня ми могли б святкувати 75-річчя Богдана Михайловича. На жаль, сьогодні ми готуємося до цієї дати вже без ювілянта. Але чим соліднішою вона стає, тим більше приходить усвідомлення втрати.

Можливо, це дорослішання (без сумніву, це так), а можливо, й гостра потреба таких людей, як ВІН у наш час – час духовного зростання нації, час переосмислення цінностей, які він пропагував і реалізовував своїм власним прикладом.

Український письменник і публіцист Т.Прохасько зауважує: «Людина є особою і її обставинами. Обставин є багато, вони бувають виразними і непомітними, зауваженими і неусвідомленими, тривалими і мінливими. Але важливим є те, що вони є чисельними і діють у сукупності. Обставини – як той легендарний віник, на прикладі якого київський князь учив своїх синів єдності.

Важко переломити віник, бо він уже є чимось зовсім іншим, ніж певна кількість тонких прутиків» [3].

Цими «тонкими прутиками» є не тільки сторінки автобіографічної сповіді Богдана Михайловича «З порога вічності», збірник «Задивлений у вічність» (спогади про нього рідних, близьких, друзів, учнів), бібліографічне видання «Грані творчої спадщини Богдана Ступарика», які стали основою статті, а й власні спогади про вченого, які дають можливість ретранслювати його постать, його погляди на сучасні проблеми освіти, простежити роль кожного з його учнів чи послідовників ідей у їх вирішенні.

Про певну містику щодо «появи» у моєму житті Богдана Михайловича не можу не згадати у контексті вищезазначеної цитати. Моє перше «знайомство» відбулося 1993 року, коли я, як учениця Івано-Франківської середньої експериментальної школи-лабораторії № 23 вітала шановного гостя від імені учнівської громади піснею під гітару на випускному вечорі в актовій залі Прикарпатського університету імені Василя Стефаника.

Опосередковане ж – через заступника начальника Івано-Франківського обласного управління професійно-технічної освіти Зіновію Нагачевську часу директорування Богдана Михайловича ПТУ № 3. Ближче, знову ж таки, через Зіновію Іванівну як викладача першої в Україні кафедри історії педагогіки, яку створив і очолив Богдан Михайлович.

А безпосередня тісна співпраця розпочалася під час навчання в магістратурі. Б.М.Ступарик став науковим керівником моєї магістерської роботи, яка згодом переросла у кандидатську дисертацію, захищену під його керівництвом 2001 року.

Згадуючи сьогодні сприйняття Богдана Михайловича як наукового керівника, можу сказати, що це строгість, вимогливість, рух, жвавість і постійне нагадування аспірантам і докторантам кафедри: знайте теми одне одного, допомагайте одне одному, знайшли щось цікаве – діліться, не ховайтеся одне від одного, відвідуйте захисти дисертацій за найменшої можливості, «вростаєте» у наукову атмосферу, «живіть» у ній, будьте весь вільний від архівів, бібліотек і написання роботи час на кафедрі. А ще його слова: «Доброго дня, товариство!», «Ваше місце – у бібліотеці, Ваші канікули – у бібліотеці!» (це до нас, до аспірантів).

Тобто питання професійної підготовки молоді було наскрізним у його творчій спадщині як сукупності практичної діяльності і теоретичних напрацювань.

Щодо першої, практичної сфери, то з 26-річного віку Б.Ступарик – заступник директора, а згодом – директор Отинійського СПТУ, яке було у жахливому стані, але із завданням ремонту приміщень, пристосування їх під майстерні і навчальні кабінети та оснащення останніх необхідним обладнанням молодий керівник справився успішно.

З 1969 р. – директор Івано-Франківського МПТУ № 41 (згодом ВхПТУ № 3), яке також було в занедбаному стані. Але попередній (отинійський) досвід та цілеспрямована робота Б.М.Ступарика з колективом зробила училище найкращим в Івано-Франківській області. Його особистий приклад і настирлива праця створили в навчальному закладі такі умови, що майстри і викладачі, які не мали

відповідної освіти, вступали на навчання у вузи і технікуми. Серед найяскравіших прикладів професійного зростання у стінах керованого Б.М.Ступариком закладу, окрім самого Богдана Михайловича, варто назвати Шумегу Станіслава Степановича – автора низки підручників з технології меблевого виробництва, якими користувалися профтехучилища СРСР, згодом – заслуженого вчителя України, кандидата педагогічних наук, професора нашого університету [2, с. 52-53; 4, с. 101].

Загалом – 19 років, відданих професійно-технічній освіті, були помічені і належним чином оцінені: 1976 р. Б.М.Ступарик нагороджений значком «Відмінник профтехосвіти СРСР», золотою та бронзовою медалями «Виставки досягнень народного господарства СРСР», у 1983 р. удостоєний звання заслуженого працівника професійно-технічної освіти [1].

Чимало праці щодо удосконалення фахової освіти задля «зрушення з місця» професійної було докладено Б.Ступариком на посаді завідувача міським відділом народної освіти. За його керівництва було організовано навчання школярів після 7-го класу у двох ПТУ Івано-Франківська, що давало змогу поєднати трудове навчання з одночасним здобуттям загальноосвітньої підготовки. Таким чином реалізовувався експериментальний навчальний план – фундамент створення нового типу навчального закладу школа-ПТУ (на базі ПТУ № 15 і 16 м. Івано-Франківська). Освітня практика підтвердила доцільність такого рішення [2, с. 56].

Із 1985 року Богдан Михайлович долучився до професійної підготовки молоді у вищій школі – Прикарпатському університеті імені Василя Стефаника: як старший викладач, доцент кафедри педагогіки, завідувач кафедри наукових основ управління школою, а з 1995 року творець і керівник першої в Україні кафедри історії педагогіки, яка стала кузницею фахового наукового зростання науковців України і зарубіжжя (Польща, Румунія): 7 докторських, понад 20 кандидатських дисертацій. Чимало з них були захищені у спеціалізованій Вченій раді із захисту кандидатських дисертацій зі спеціальності 13.00.01 – «загальна педагогіка та історія педагогіки» у нашому університеті, яку він очолював.

Дуже важливою у світлі нинішніх освітніх реалій є участь Б.М.Ступарика у професійному зростанні зарубіжних науковців, зокрема польських дослідників і студентської молоді: як керівник, опонент чи рецензент їхніх докторських, кандидатських і магістерських робіт. Закономірно, що і після його смерті багато з них (С.Бадора, Ю.Поточний, Б.Чередрецька, Й.Шемпрух) вважали за свій обов'язок співпрацювати з нашою кафедрою, особливо у частині пошанування пам'яті Богдана Михайловича.

Хочеться знову повернутися у наш час. У наш військовий час.

Не всі можуть бути на лінії вогню. Лінія вогню кожного визначається особисто: співчуттям, рішучістю, категоричністю, відмовою сприймати навколишню дійсність, скепсисом, розчаруванням, панікою, злістю тощо.

У такий час все залежить від почуття міри: того, що можеш взяти, і того, що хочеш дати.

«Уявіть собі, що життя – вічне. – стверджує Т.Прохасько. – Воно не буде вічним колись, після земного життя, воно уже – вічне. Спробуйте дозволити собі

усвідомити, що теперішнє життя є частиною безкінечності. Живіть з усвідомленням того, що дуже велике значення мають абсолютно усі вчинки, усе зроблене і незроблене у вашому житті» [5].

Пам'ять про таких людей як Богдан Михайлович Ступарик – це теж певною мірою зброя, яка може не дозволити ворогу прийти у наш край. Школа і військо – це однаковою мірою «летальна зброя» міцної незалежної держави. І про це треба пам'ятати щомиті, пам'ятати хоча б задля того, щоб бути гідними своїх учителів.

Список використаних джерел

1. Грані творчої спадщини Богдана Ступарика: Методичні поради до лекції з курсу «Педагогіка в іменах». – Івано-Франківськ, 2003. – 32 с.
2. Задивлений у вічність. Спогади про Людину, Патріота, Вченого / Упоряд. Г.Дорошенко. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – 80 с.
3. Прохасько Т. Чоловік ся цілеє, а Бог кулі носить / Т.Прохасько [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zbruc.eu/node/32121>
4. Ступарик Б. З порога вічності. Автобіографічна сповідь. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2005. – 208 с.
5. Тарас Прохасько [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://theukrainians.org/taras-prohasko/>

Віта Деренько,

аспірант кафедри педагогіки ім.Б.Ступарика

Висвітлення ідей національно-духовного виховання в художніх творах Іллі Киріяка

Прогресивні діячі української спільноти в діаспорі і насамперед учителі рідних та парафіяльних шкіл піклуючись про формування національно свідомого підростаючого покоління закордонних українців, виходили з твердження про те, що тільки висока національна свідомість може дати всьому народу розуміння своє ставлення до інших народів, свого власного становища між інших держав, своїх обов'язків у будівництві власної незалежної держави, своєї рідної домівки/громади.

Підкреслимо, що ці ідеї були надзвичайно актуальними для українських громад у США і Канаді, які в перші десятиліття населення в цих країнах переживали складний період національної консолідації і ніяк не могли подолати внутрієтнічних суперечностей та протиріч. Дошукуючись причин такого стану в Канаді, часопис «Український Голос» (1915) констатував: «...Мабуть весь нелад у тім, що в нас нема нас, а є: один католик, другий православний, четвертий пресвітеріанин, десятий соціаліст, двадцятий незалежний поступовець, вільнодумець, анархіст, ніякий ... і кождий думає, що через його ворота дорога до спасення. Панове! На сектантських чи взагалі партійних конях народу не повезете..» [2]. Отже, акцент ставився на об'єднання зусиль поселенців у розбудові національно-культурного життя, у формуванні національної свідомості й гідності іммігрантів, які прибували з різних частин української землі і не завше усвідомлювали свою національну належність, своє етнічне походження.

Маючи на меті привернути якомога ширше коло української громади до проблем національного виховання, його організатори через пресу, яка з кінця XIX ст. почала виходити на північноамериканському континенті, закликали своїх

співвітчизників віддавати дітей на навчання до рідної школи, жертвувати кошти на її розвиток і розбудову, дбати про підвищення власного культурно-освітнього рівня шляхом активної участі в діяльності етнічних організацій і товариств.

Так, 1 листопада 1916 р. газета «Український Голос» публікує статтю «Дитина і рідна мова», в якій наголошується: «Знання рідної мови для дитини, коли вона виховується, се найважливіша річ, найбільша в світі потреба. Бо рідна мова, се ж основа усеї дальшої освіти – се основна підвалина розвитку характеру дитини, а потім людини. Що дитина вип'є з солодкими звуками рідної мови, що вщипиться в її мягку душу, се вросе в дитину найглибшим корінням... Рідна мова – се наш найдорожчий скарб» [1].

Плекати любов до рідної мови, дбати про національне виховання молодого покоління, на думку діаспорних педагогів, повинні насамперед матері. «Не тяжко нагодувати й одягнути дитину, не так тяжко навіть співати журливу українську пісню, заколисуючи дитину до сну, – пише М.Фічич. – Мати має ще інші обов'язки...» Тому вона закликає, щоб жінки-матері дбали про відкриття в місцях поселення іммігрантів приватних українських шкіл, організовували концерти й лекції про своє рідне; вдома також знайомили дітей з усім, що їм рідне, й тим розбуджували в них любов до свого [2]. А щоб матері могли виконувати цю відповідальну місію, вони ще замолоду повинні отримати відповідну освіту й виховання. «Інтелігентне й патріотичне жіноцтво є підпорою кожної нації. Дівчата – се будучі матері. Мати займає першочергове місце у вихованні майбутнього покоління. Патріотична мати виховає патріотичні діти... Нам треба якнайбільше інтелігентних жінок-Українок» [1].

Зважаючи на низький стан національної самосвідомості української імміграції в США та Канаді, прогресивна частина етнічної спільноти закликала всіх українців у цих державах вивчати й збагачувати рідну мову, пізнавати звичаї і обряди, плекати культуру українського народу.

Саме на цьому акцентує увагу американських і канадських українців стаття «Що значить бути українцем». У ній підкреслюється особлива вага знання й плекання української мови: «Головною признакою кожного народу є його мова. Українці заховують своє «Я» поки не втрачуть свого найдорожчого скарбу, своєї рідної української мови... Не той українець, що родився українцем, але той, хто живе українським життям... Не потрібно жити в столиці України, їсти хліб з української землі, щоби бути щирим українцем. Жити можна і на пустім острові і бути українцем...» [1].

Найефективнішим засобом виховання патріота-українця, на думку діаспорних педагогів, є українська школа з кваліфікованими вчителями, де діти навчаються рідної мови, пізнають історію і культуру рідного народу, оволодівають основами українського мистецтва і виступають з концертами перед етнічною громадою. Вони переконані, що «сі діти можуть дійсно послужити заохочуючим приміром для старших: вони доказують, що пильною і завзятою працею, та ще під проводом добрих і народові відданих робітників, можна створити тут, в Канаді, українське життя. Праця таких маленьких діточок, яких виховують наші щирі українські учителі, доказує, що ми, українці, в Канаді не

зникнемо. Де проводиться по школах така робота, там українська дітвора дістає відповідну душевну поживу, і з таких шкіл вийдуть передові одиниці... Ціллю кожного українського учителя є виховати малих дітей на примірних канадійських горожан, але й разом на свідомих українців...» [2].

Аналізуючи діяльність рідних шкіл і культурно-просвітницьких товариств, автори газетних публікацій на педагогічні теми, зокрема й Ілля Кириак, доходять висновку, що в плеканні справжніх українців у діаспорі важливу роль відіграють традиції, культура, історія народу. Щоб виховати молоде покоління національно свідомим, духовно багатим, треба аби воно, знало свою минувшину: «Навіть тут, у Канаді, не могли б ми чогось жахатися, що наша молодь пропаде, коли б ми перед нею представили нашу традицію такою, якою вона в дійсності є. А се вже нам не повинно бути тяжко, бо маємо до помочі літературу таких знаменитих і впливових письменників, як А. Чайковський, К.Кашенко і інші... Не повинно бути учителя, який би не доцінював вартости історичних повістей Чайковського і Кашенка. А коли ми всі в цілости зрозуміємо тих письменників, тоді напевно полюбимо свій нарід як слід і будучність нашої молоді буде запевнена...» [1].

Ці думки канадських педагогів перегукувалися значною мірою з ідеями українського вченого С. Сірополка, який стверджував, «що перше місце в програмі початкової ланки освіти повинна займати рідна мова. Адже вона має з природи більше виховуючої сили, ніж інші предмети. З огляду на те, що зміст художніх творів складається в образи, які найчастіше малюють життя людини, особисте, родинне, громадське, то на лекціях рідної мови школа ставить перед учениками силу питань людського життя і творить основи для розвитку релігійно-морального, естетичного та національного почуття».

На важливе значення в національному вихованні вказував у своїй педагогічній діяльності Богдан Михайлович Ступарик. У своїй праці «Школі-національне виховання молоді», зазначав, що зі здобуттям Україною незалежності відбулися кардинальні зміни в усіх сферах суспільного життя, зокрема і в шкільництві [3].

Для Богдана Михайловича національне виховання – невід’ємний чинник цілісного формування особистості. Утвердження ідеї національної школи та національного виховання – це сенс життя Ступарика – науковця. Він добре розумів, що без національної ідеї не може бути повноцінної держави, а щоб ця ідея жила і працювала, вона має супроводжувати весь навчально-виховний процес, починаючи з дитячого садка і закінчуючи престижними вузами України.

Зміст праць Богдана Ступарика дає підстави говорити про його великий внесок в історико-педагогічну науку.

Незважаючи на різні політичні погляди, старші покоління українців у США і Канаді піклувалися про виховання гуманістичних рис дітей і молоді, прагнули прищепити їм любов до рідної мови й культури, історії, звичаїв українського народу, щоб у складних соціально-економічних умовах прибраної батьківщини зберегти їх для майбутнього української спільноти.

Своєрідним втіленням ідей І.Кириака – громадського діяча, просвітника, журналіста, його життєвим маніфестом став вірш «Маму Народові» (1914). У

цьому вірші він визначив свою роль у відношенні до української спільноти в Канаді. Роль – ця – це роль учителя, провідника. Про це Киріак так говорить у, першій строфі:

«Народе мій! Не знаю, чи оплакувати Тебе,
Чи сварити гіркими словами,
Щоб збудити до життя Тебе ще живого,
Щоб Ти здобув скарбів слави».

Таким же національно-патріотичним пафосом перейняті й інші поетичні твори І. Киріяка: «Наша нива», «Життя, життя», «Надія», «Сон», «В бігу життя», а також оповідання «Життя», «Коли твоя жорстока судьба», «Освідчини», «Невдячний» та ін.

Слід зазначити, що своїми поетичними творами І. Киріак оспівував Канаду, яка стала для іммігрантів другою батьківщиною, відкрила широкі можливості для нового життя. Характерним у цьому плані є вірш «Канадо», в якому автор щиро зізнається:

Канадо, ти вільний краю,
Криєш світа ти скарби,
І маниш людей до себе
Деспотом пригнічені юрби.
І стають вони твоїми синами,
Величають волю твою,
Й присягають, що з ворогами
Проллють за тебе кров свою.

Як бачимо, І. Киріак своїми художніми творами утверджував у свідомості читачів високі загальнолюдські ідеали, любов до матері, до рідного народу. Він вірив: українці збережуть свою етнічну самобутність і будуть щасливими на канадській землі.

Список використаних джерел

1. Киріак І. Українська мова в Канаді / І. Киріак // Рідна мова. - 1933. - №12. - С.391-395.
2. Марунчак М. Історія українців Канади / Михайло Марунчак. - Вінніпег, 1968. - Т.1. - 168 с.
3. Ступарик Б.М. Школі – національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.М.Ступарик. - Івано-Франківськ: Плай, 2005. - 301с.

*Лариса Ікалюк,
заступник директора НВК «ЗШЛ № 23»
з навчально-виховної роботи,
учитель-методист*

Модель школи розвитку успішної особистості: шляхи модернізації і впровадження

*Головна умова успіху в роботі навчально-виховного закладу в тому,
що він має бути відкритим для найрізноманітніших педагогічних ідей,
але обов'язково має служити загальнонародним цілям,
допомагати нарощуванню інтелектуального,
духовного багатства суспільства.*

Б. Ступарик

Тримаючи в руках книжку Б. Ступарика «Національна школа: витoki, становлення», присвячену одній з найважливіших проблем національного відродження – національній школі, читаю передмову В.В. Грабовецького, доктора історичних наук, професора: «Відродно, що аналізуючи проблеми розвитку та становлення національної школи, дослідник виходить з положення про те, що успіх школи у вихованні свідомих, самовідданих патріотів забезпечується єдністю народної і наукової педагогіки, вітчизняної і світової історії, національного і загальнолюдського».

Неллі Ничкало, доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України, у післямові до книжки Б.Ступарика «Школі – національне виховання молоді» зауважує, що «на основі узагальнення проведених дослідів педагог-вчений дійшов висновку: «Розбудова українського шкільництва здійснювалася в тісному взаємозв'язку, взаємозалежності і взаємозумовленості з розвитком теорії національної школи і виховання в українській та європейській педагогіці». Вчений обґрунтовує висновок, що це дало можливість створити на науковій основі альтернативу до державної систему приватного українського шкільництва, спільна виховна діяльність якого з церквою, сім'єю, громадськістю, побудована на вселюдських цінностях, традиціях української народної педагогіки і визвольних змагань українського народу, сформувала національно свідоме покоління, яке проявило себе в наступній боротьбі за державну самостійність.

Вчений зазначає, що у педагогічній теорії основними питаннями є питання змісту, принципів і засобів освіти та виховання. Дотримання принципів, забезпечення адекватності засобів їх змісту веде до досягнення педагогічної мети. Тому створення моделі, концепції національної школи не можливе без визначення її мети, як науково-обґрунтованих уявлень про людину, що розвивається.

Головним фактором при формуванні мети роботи школи є соціальна потреба суспільства, така модель особистості, якій притаманні риси і якості, необхідні на даному етапі його розвитку. Ця мета не є статичною, з розвитком суспільства вона постійно змінюється .

Найважливішим принципом і разом з тим умовою успіху відродження національної школи є принцип гуманізму. Гуманізація школи це людяність. А значить у школі має бути створена така обстановка, такий мікроклімат, щоб дитина передусім виросла Людиною з великої букви. Гуманізація школи вимагає кардинальної зміни взаємин що виникають між учителями та учнями, вчителями і батьками, між учителями, між батьками, між учнями, між адміністрацією і колективом. Диктат, авторитарність змінюється співробітництвом. Уся організована діяльність школи має бути осмисленою кожним учнем, бути важливою для нього, сприяти досягненню гармонії в поєднанні інтересів особи, суспільства і держави. Школа повинна гарантувати добровільний характер участі учнів в діяльності, підтримувати різноманітність організацій, визнавати за учнями право не бути ні в якому гуртку чи організації, розпоряджатись своїм вільним часом за власним розсудом.

Основна турбота школи – створити умови для вільного, добровільного всебічного розвитку особистості дитини, розвитку її задатків і обдарувань.

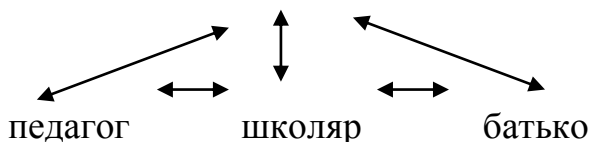
Виховання в колективі має сприяти розкриттю унікальної індивідуальності дитини, не допускати нівелювання особистості. Ця робота базується на психологічних особливостях вікових категорій і здійснюється при послідовному переході від досвіду спілкування з іншими людьми до спілкування у гурті дітей.

Вирішальним фактором формування особистості дитини є сім'я, якій необхідно надавати допомогу в оволодінні мистецтвом виховання. Створення сприятливого мікроклімату в школі, побудова відносин співробітництва вимагає перегляду системи оцінювання знань учнів, створення такої системи, при якій учень міг би порівнювати досягнутий результат з попереднім, бачити свій поступ в оволодінні основами науки.

Увага Богдана Михайловича завжди була спрямована як на негайне розв'язання нагальних потреб освіти та національної школи, так і на визначення їх подальших перспектив. Він наполягав: «Суспільство, сім'я, школа мають виховати людей, які досконало знають минуле народу й історію шкільництва зокрема. Це сприятиме розбудові нашої незалежної держави і такої національної школи, які б відповідали історичним традиціям і прагненням українського народу».

Педагогічному колективу навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа-ліцей № 23 Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» пощастило спілкуватися, дискутувати, працювати поряд з відомим українським педагогом – доктором педагогічних наук, професором Прикарпатського національного університету імені В.Стефаника, членом-кореспондентом Академії педагогічних наук України Богданом Михайловичем Ступариком, який вклав левову долю у створення в 1989 році нашої школи – школи-лабораторії Івано-Франківського державного педагогічного інституту. Перед нею, як сучасною школою, постало завдання виховати людину незалежну, вільну, здатну самотійно осмислювати явище навколишньої дійсності, відстоювати свою власну думку перед будь-ким і будь-де.

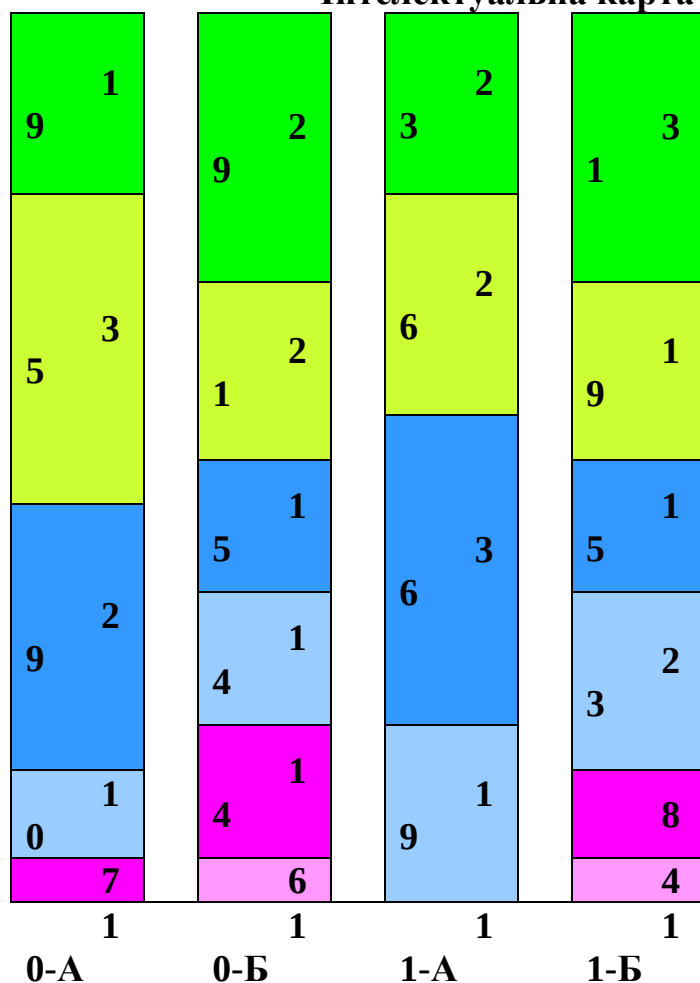
Ми усвідомлюємо, що особистий успіх кожного школяра – головна зброя, і немає в класі нікого, хто заважав би навчанню та педагогу, немає жодного відстаючого, жодного байдужого. Однак, успіх не гарантований для того, хто докладає зусиль. Творцями успіху виступають і школярі, і педагоги, і батьки. Кредо нашого навчального закладу – розвиток творчого потенціалу у не спеціально відібраних дітей, а усіх, тому що віримо «кожна дитина обдарована і талановита». Кожен учасник педагогічного процесу нашої школи ліцею управлінець

- допомагає школяреві шукати себе кращого;
- створює школяреві умови для вільного самовизначення, не принижує його, а надихає;

- розвиває, плекаючи в дитині індивідуальне, самобутнє, спираючись на її природу (дані інтелектуальної карти-профілю класу, та карти навчальних стилів), боячись втратити ті здібності.

Інтелектуальна карта-профіль 10-11 класів

α	дуже високий (120-140)
	високий (110-120)
β	вище середнього (100-110)
	Середній (90-100)
γ	Нижче середнього (80-90)
	Низький (70-80)
γ	Дуже низький (60-70)

Наша школа-ліцей, як школа розвитку успішної особистості працює над вихованням людини з широким розумінням своїх громадських обов'язків, з належним високо розвинутим розумом. Ця людина буде успішною, а нова школа – школою розвитку успішної особистості.

Творчими педагогами школи-ліцею вироблено орієнтований план-схему виховання громадянина-гуманіста, патріота в умовах демократизації освітньо-виховного простору, а саме: договірні відносини, створення ситуації успіху:

- відчуття радості досягнення успіху,
- усвідомлення своїх здібностей,
- відкриття власних сил:

забезпечення цілісного розвитку особистості виробленням навичок безперервного саморозвитку та створення:

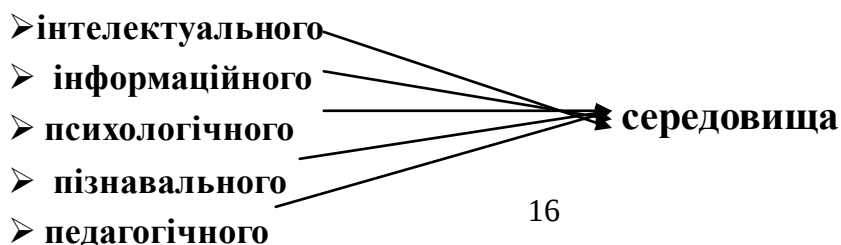
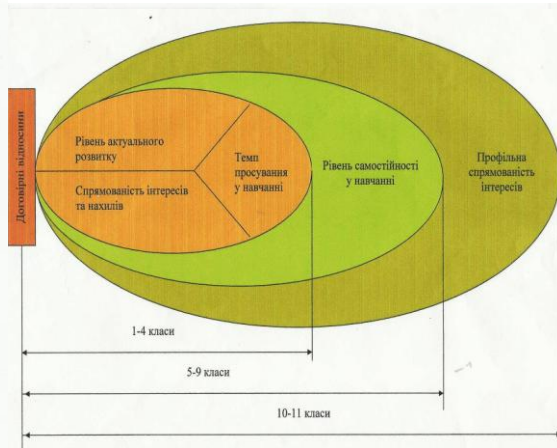
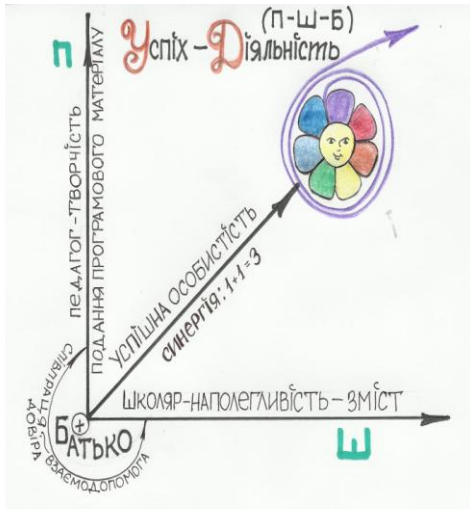

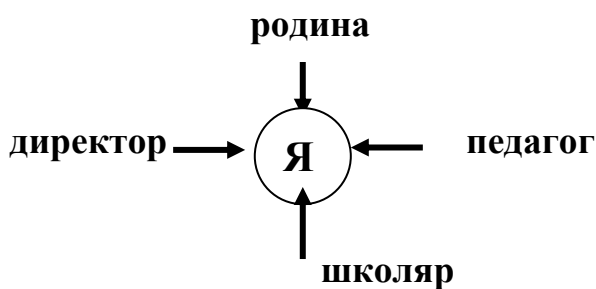
Схема організаційно-педагогічної діяльності розвитку успішної особистості

$$\text{Успіх} = f(\text{діяльність})$$

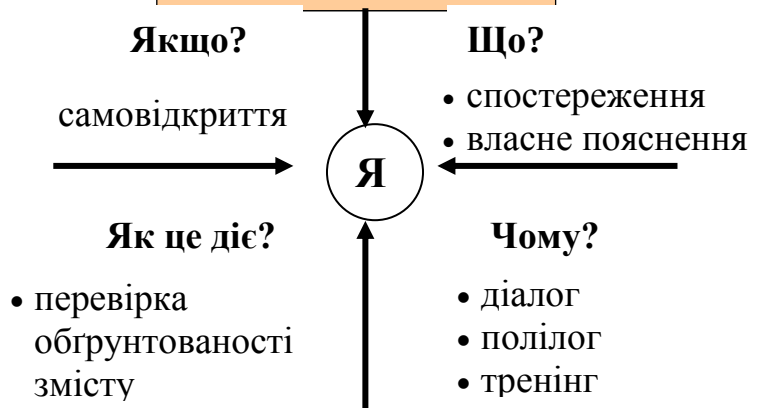

по досягненню високого рівня організованості і цілеспрямованості пізнавальних процесів у блоках:

розвивально-виховний

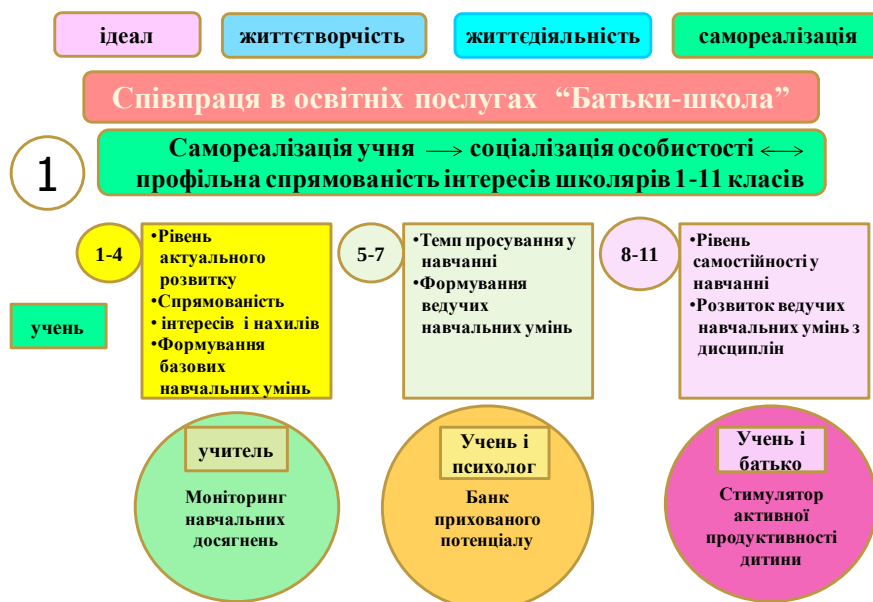
пізнавально-змістовий

по напрямках:

- психологічне проектування (діагностика) - інтелектуальна карта-профіль класу та карта навчальних стилів учнів класу;
 - самоосвіта - життєтворчий потенціал реабілітаційної педагогіки [моніторинг педагогічної успішності (робоче та творче портфоліо)];
 - самореалізація учня - соціалізація особистості;
 - профільна спрямованість інтересів та нахилів:
- педагог - моніторинг навчальних досягнень; школяр і психолог - банк прихованого потенціалу.

В 2012 році розроблено проект «Модель методичної роботи в школі розвитку успішної особистості», а в 2014 році на засіданні науково-методичної ради школи М.Д. Василик, Л.М. Ікалюк, Л.О. Савчинська, як автори, запропонували увазі педагогів модель розвитку Івано-Франківського НВК «ЗШЛ № 23» «Школа розвитку успішної особистості школяра».

У їхньому розумінні успіх – це удача в діяльності, досягненні результатів, суспільне визнання особистості.

Створюючи ситуацію успіху для конкретного школяра, педагог враховує його інтереси, захоплення, здібності: в кожній дитині є задатки, які можуть розвинути у здібності, адже розширення сфери впевненості в собі, розширює сферу можливостей.

За Софією Русовою, до спадщини якої неодноразово звертався Б.М.Ступарик, життя не йде, воно кличе нас до роботи і доля, щастя нашого народу залежить від того, як ми переведемо в життя дороге, [велике гасло:] – вільна національна школа для виховання вільної, свідомої, дужої нації. За Робертом Кіосані: кожен з нас приходить у життя з природженою здатністю жити щасливо й успішно. За Богданом Ступариком: національна школа – це певний духовний клімат, який оточує учня, створює естетичну і етичну основу, наближаючи її до певних народних традицій.

Педагоги школи-ліцею розробили формулу успіху школяра:

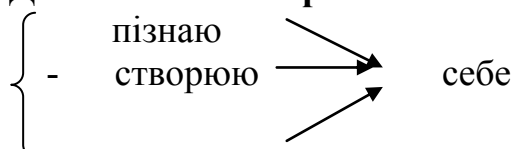
$$\text{Успіх} = f\left(\begin{matrix} \text{діяльності} \\ \swarrow \text{педагога} \\ \searrow \text{школяра} \\ \text{батька} \end{matrix} \sum \begin{matrix} \text{бажання знання, навички, компетентність,} \\ \text{творчість, любов до себе, толерантність,} \\ \text{до оточення, кропітка праця} \end{matrix}\right)$$

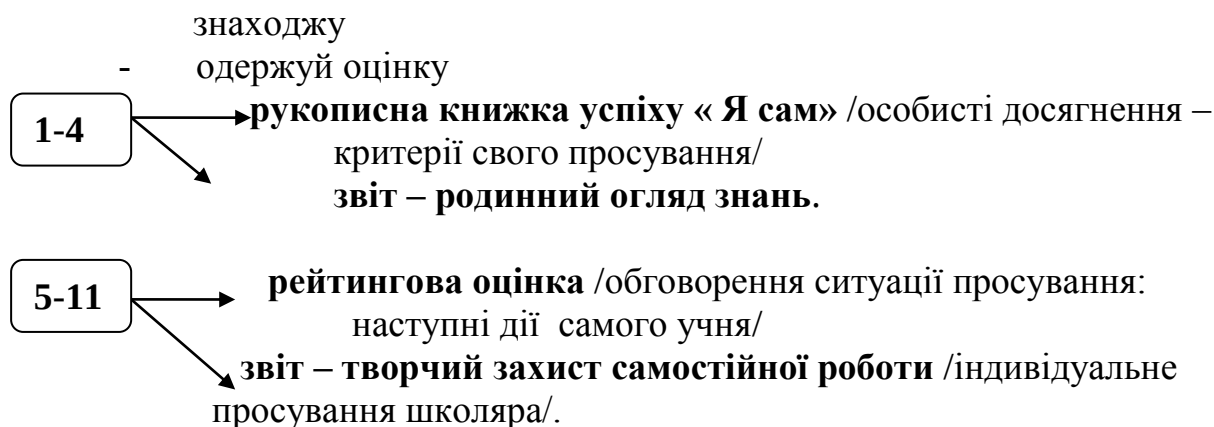
$$/U=f(D)/$$

На нашу думку: успішна сучасна національна школа – це чиста, затишна домівка, де кожен школяр, кожен педагог, кожен батько почуває себе дбайливим господарем, де йому комфортно, де його почують, зрозуміють і підтримають. Тому кожен учасник педагогічного процесу нашого навчального закладу дотримуються своєї формули успіху:

Формула успіху школяра

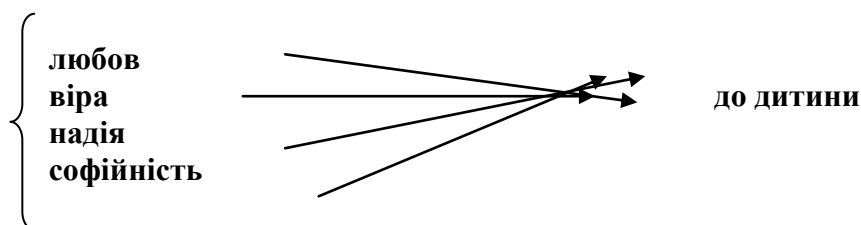
«Допомогти мені зробити самому»

Формула успіху батька

Повноправна гармонійна людина, яка народжується материнською та батьківською мудрістю:

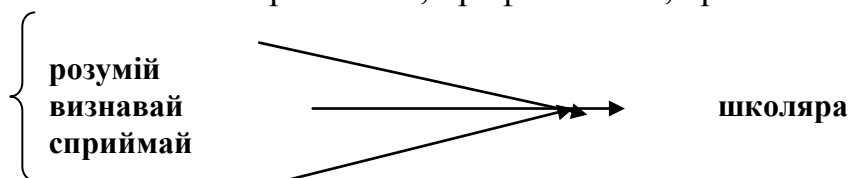
- Пам'ятай!

Успіх дитини – це особисте його просування

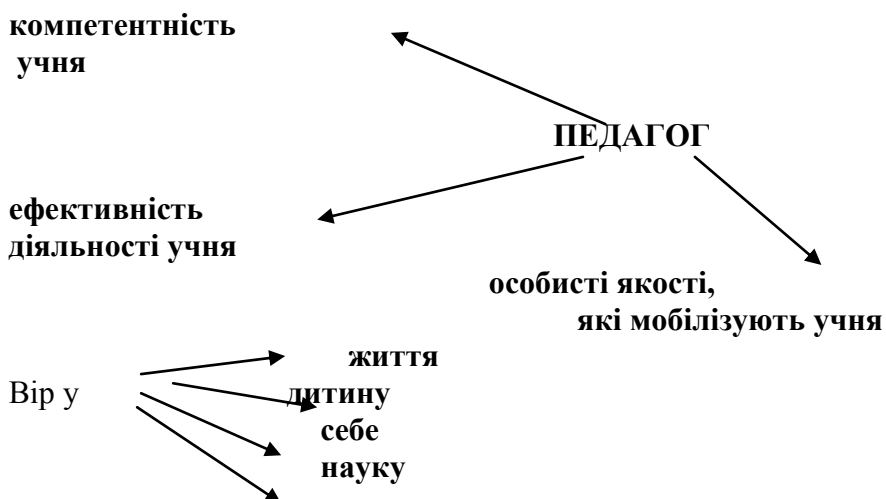
Сім'я: підтримка, захист, любов – «три кити» успішного батьківства.

Формула успіху педагога

Коректність, професійність, креативність, совість:

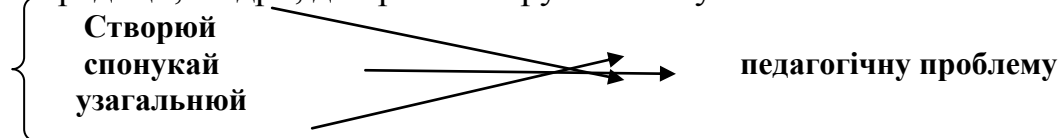

- Здійснюй особистісний підхід в оцінюванні і цінуванні навчальної діяльності учнів

Формула успіху управління

Традиції, кадри, довіра – запорука Успіху:

- Пам'ятай!

- школа для дитини, а не дитина для школи;
 - кожна дитина талановита;
 - кожна дитина має право на помилки;
 - кожна дитина має право на вільний творчий пошук;
-
- педагог бачить в кожній дитині найбільшу цінність;
 - самоосвіта педагога – природна потреба;
 - педагог веде здоровий спосіб життя, піклується про здоров'я своїх учнів;
 - діти вважають педагога своїм учителем.

Тільки в нашій школі дитина стає ситуативним лідером, лідером, людиною з активною життєвою позицією, яка не тільки бачить проблеми навколишнього життя, а й уміє їх визначити, знайти шлях її розв'язання

Тільки в нашій школі культивується висока повага один до одного, що виражається у сильній радості за успіх кожного, в наполегливій праці на користь шкільних традицій.

Тільки в нашій школі всі учасники педагогічного процесу творять людину майбутнього – успішну особистість.

Тільки розвинута, успішна особистість, відповідальна, ініціативна, здатна до вирішень життєвих проблем, готова до самооцінки, самовдосконалення, самореалізації, до успішного життя після закінчення навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа-ліцей № 23 Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника».

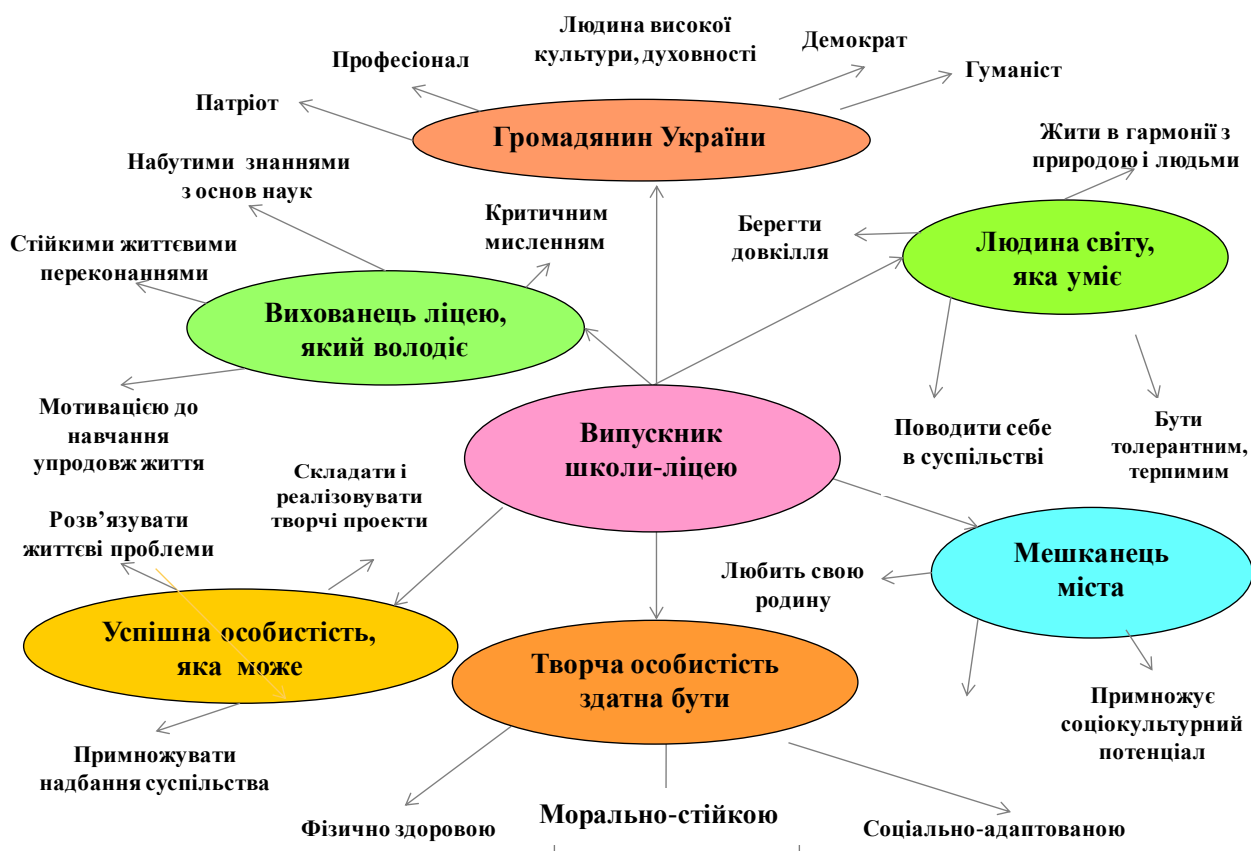
Наукові зацікавлення Богдана Ступарика сьогодні з нами. З нами він пропонує, вірить, сподівається, що тільки та людина, той громадянин, який це все засвоїв в школі і утвердить в своїй свідомості, своїх помилках і почуттях, виявиться твердим в своїх моральних спонуканнях, здоровим в патріотичних амбіціях, стійким у світогляді (Лютинас Вішаутас «мысли о национальной школе», литературная лингва, 1989, № 5, с.147).

Діти в нашій школі розвитку успішної особистості одержують основи національної культури, освоюють традиції, обряди, звичаї, які створюються народом впродовж багатовікової історії, поєднують одержані знання з світовою культурою.

І вже події 2013-2014 років стверджують, що в результаті засвоєння змісту освіти, підрастаюче покоління усвідомило, що воно належить до народу, історія якого сягає в глибоку давнину, багата славними сторінками і видатними представниками, що цей народ вільнолюбивий і дружелюбний, талановитий і працьовитий. Наші випускники – патріоти, борці за національні культурні цінності, за дотримання простих, загальновідомих вселюдських якостей

співжиття, серед наших випускників – Герой України, резонатори вільного життя вільного народу.

Модель випускника школи-ліцею

Отже, незалежній Україні бути. Запорукою цього є глибоке осмислення нами нашої історії, врахування всього позитивного в ній. Тільки тоді наша школа, як школа розвитку успішної особистості, буде успішною, коли опиратиметься у педагогічній діяльності всіх учасників педагогічного процесу на глибоку національну свідомість, на живу віру в сили своєї нації.

Науковий доробок Богдана Михайловича Ступарика має велике значення як для педагогів, так і для батьків, управлінців, науковців, організаторів шкільної справи всіх рівнів, для спрямування педагогіки і всієї нашої культури на подальший розвиток національної школи сьогодення.

Список використаних джерел

1. Ступарик Б. Національна школа: витоки, становлення: навчально-методичний посібник / Б.М. Ступарик – Івано-Франківськ: «Галичина», 1992. - 190 с.
2. Ступарик Б. Школа – національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.М. Ступарик. - Івано-Франківськ: Пласт, 2005. - 283 с.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 6 т. / В.О.Сухомлинський. – Т.5. – К., 1977.
4. Легкий М. Проблеми гуманного управління школою в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського / М.Легкий – Рідна школа №2. – 1996.
5. Химинець В. Інноваційна освітня діяльність / В.В. Химинець. – Тернопіль: Мандрівець, 2009. - 360с.
6. Пелешок Г. Метод проектів у методичній роботі / Г.Пелешок // Завуч. - 2012. - №13. - С.21-44.

**Імплементація християнських цінностей у процес національного виховання
молоді в українській школі відповідно до ідей
Богдана Ступарика**

З відродженням української незалежності, Б. Ступарик велику частину своїх педагогічних досліджень присвятив теорії та практиці національного виховання й освіти [4]. Опрацьовуючи компоненти національного виховання, прикарпатський педагог виділив серед його основних складових: також і *християнські ідеали та цінності*, які найдосконаліше відображають вселюдські цінності та вже більше тисячу років являються невід'ємною частинною нашої національної культури та історії [5, с.184].

До визнання цієї ідеї Б. Ступарик ішов поступово, через парадигми радянської педагогіки, яка не вважала християнство позитивним чинником у вихованні молодих поколінь. Але ознакою великих людей є вміння відкривати нові горизонти поглядів, приймати нові правди, визнаючи недосконалість попередніх суджень. Книга споминів нашого прикарпатського педагога «З порога вічності. Автобіографічна сповідь» (Івано-Франківськ, 2005) висвітлює складний життєвий шлях людини, яка на всіх етапах свого життя шукала правду і таки віднайшла її [3].

Суб'єктивно можна сказати, що на першому етапі педагогічної діяльності для Б. Ступарика (тодішнього передового директора Івано-Франківського ПТУ №3), ідейним вчителем був радянський педагог Василь Сухомлинський, особливо його ідеї гуманістично-трудового виховання молодих поколінь. Натомість, від 1985 року, коли Б. Ступарик стає викладачем Івано-Франківського державного педагогічного інституту імені Василя Стефаника та заглиблюється у світ наукової педагогіки та історії розвитку педагогічних ідей, поступово новими ідейними вчителями національного виховання для нього стають Софія Русова, Іван Ющишин, Григорій Ващенко. Від 90-х років до кінця свого життя для Б. Ступарика питання національного виховання стало пріоритетним та принесло йому наукове визнання в Україні.

У зв'язку з цим, народжується запитання, що може почерпнути вчитель предмету «Основи християнської етики» для педагогічної праці в школі із спадщини нашого прикарпатського педагога. У контексті християнської етики, центральною ідеєю якою жив та пропагував Б. Ступарик, полягала на тому, що християнство, яке належить до вселюдської спадщини, покликане збагачувати, ушляхетнювати наше національне виховання й освіту [5, с.174].

Отже, не потрібно протиставляти ці дві великі гуманітарні площини: національне та християнське виховання, бо вони можуть інтегрально поєднуватись. Нажаль, українська освіта йшла до визнання цієї педагогічної правди майже 18 років, лише в 2010 році Міністерство освіти і науки України остаточно затвердило комплексну навчальну програму «Основи християнської етики» для учнів 1-11 класів.

Богдан Ступарик визнавав, що помилковою є теза про розподіл цих гуманітарних площин: школа має займатись тільки національним вихованням, а сім'я – християнським. Такий підхід на перший погляд виглядає демократичним, однак, у своїй суті є деструктивним. Оскільки, якщо сім'я визначає для дитини одні виховні пріоритети, школа інші, а суспільство (телебачення, Інтернет) цілком протилежні, то в результаті ми отримуємо взаємозаперечення виховних ідеалів та відсутність послідовності виховних процесів. І навпаки при інтегральності виховних середовищ (сім'ї, школи, суспільства) ми отримуємо цілком інший результат [9, с.247-248].

Слід зауважити, що в сучасних педагогічних підручниках, коли говориться про моральне виховання, то цей термін пояснюється виключно у світлі інтегральності виховних середовищ [7, с.554].

Мораль як об'єкт педагогічного впливу на вихованців перебувала в центрі уваги відомих педагогів: С. Русової, Г. Ващенко, О. Вишневського. Вплив на особистість та її поведінку загальнолюдських моральних цінностей, які пропагує християнська етика, була предметом педагогічного дослідження: О. Сухомлинської, Є. Бондаревської, А. Глуценка, М. Євтуха та інших.

Тема морально-етичного виховання молодого покоління дуже близька сучасній українській педагогіці, прикладом чого є міжнародні та всеукраїнські наукові конференції, які були проведені в Острозькій Академії «Виховання молодого покоління на принципах християнської моралі в процесі духовного відродження України» (1997), в Прикарпатському національному університеті «Морально-етичне виховання школярів у системі громадянської освіти і виховання» (2001), у Києві при АПН України «Цінності християнської культури як фактор морально-етичного формування особистості» (2002).

Водночас в українському педагогічному просторі було написано ряд наукових праць аналогічної проблематики: Кузнєцова О. Педагогічні умови формування моральних норм поведінки молодших школярів. – Одеса, 1997; Журба К. Виховання духовності у підлітків в сучасній українській сім'ї і школі. – Київ, 2000.

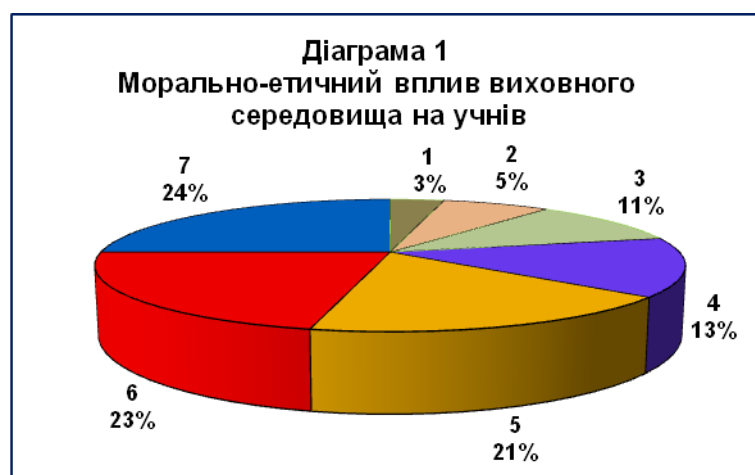
На початку 2013 року у 5-их та 8-11 класах Івано-Франківського НВК «ЗШЛ № 23 ПНУ ім. В. Стефаника» було проведено анонімне анкетування про

морально-етичний вплив сукупності різних факторів на світогляд учнів. Було опитано 150 учнів, віком від 12 до 17 років. Середня похибка вибірки становить не більше 2%. Дані подаються у таблиці № 1 та діаграмі № 1.

Таблиця 1

Морально-етичний вплив виховного середовища на учнів

№ п/п	Зміст відповіді	К-сть відпов.	Відсотки %
1	Вулиця	5	3
2	Суспільство	8	5
3	Вихователі, вчителі	17	11
4	Однолітки та друзі	19	13
5	Релігійні організації	31	21
6	Батьки	34	23
7	Уроки ОХЕ	36	24

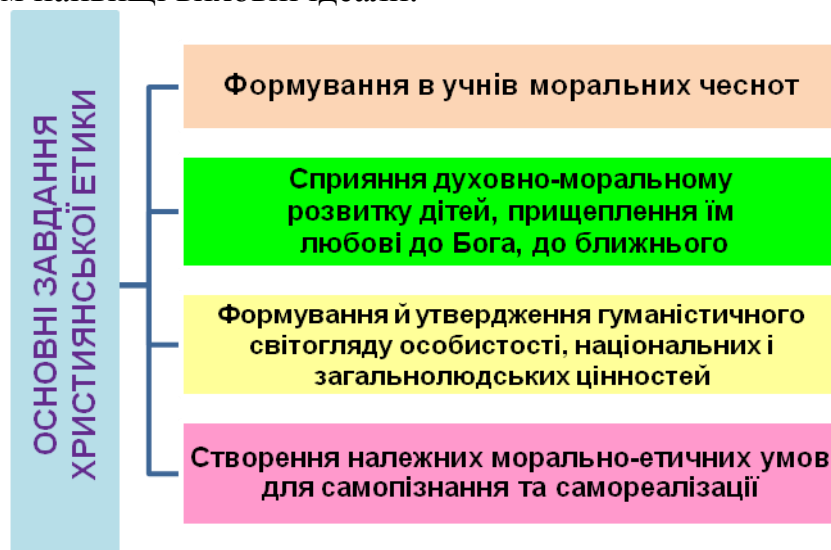

У своєму дослідженні виховних ідеалів, Б. Ступарик пише, що Хрещення Русі не тільки не відкинуло дохристиянську культуру наших предків, але й наблизило її до європейської культури, посилило вплив останньої на формування виховного ідеалу [5, с.163]. Тож не слід нам у всьому шукати екстраординарних педагогічних доріг, які остаточно перетворюються на педагогічні бездоріжжя. Як приклад, він подає невдалу спробу комуністичної партії сформувати інтернаціональну радянську людину. Педагогіка повинна зосереджуватись на нових виховних методах та пошуках реалізації, перевірених часом та історією всього людства, гуманітарних істин [8].

Проаналізувавши інформацію, можна зробити висновок, що значний позитивний вплив на формування виховного середовища мають уроки християнської етики. Одночасно анкетування наочно свідчить про необхідність інтегральності виховного середовища (зокрема сім'ї, школи та релігійних організацій) для досягнення максимально позитивного результату (наприклад при даному анкетуванні це майже 79%).

Саме тому Б. Ступарик наголошував, що у центрі виховання особистості учня мають лежати вселюдські цінності, які гармонійно поєднанні із національною культурою [5, с.166]. У педагогічній плеяді вселюдських цінностей визначне місце займає християнська етика, із її двохтисячолітньою виховною

історією любові, пошани та служіння. Основна сутність християнської етики у шкільному процесі навчання та виховання становить те, що вона, на відміну більшості гуманітарних предметів, формує площину духовного розвитку учнів, подає учням найвищі виховні ідеали.

Прикарпатський професор, заглибившись у світову педагогічну спадщину, усвідомлював та наголошував, що освіта покликана забезпечувати всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей [5, с.195].

Таке переконання співзвучне із вступною частиною Закону України «Про освіту» (1991) та підтверджується у рішеннях Колегії МОН України (№ 8/1-2 від 29.06.2006р.) «Про концептуальні засади вивчення в загальноосвітніх навчальних закладах предметів духовно-морального спрямування»: «Метою освітнього процесу повинно бути не тільки надання основних знань з різних предметів, але й формування всебічно розвиненої, духовно і морально зрілої особистості, готової зустрітися з викликами сучасного життя».

Богдан Ступарик, покликуючись на Григорія Ващенка, серед восьми основоположних ідеалів національного виховання визначає і духовний елемент, необхідність піклування про високий моральний рівень українського народу, вміння реалізації в житті вчення Христа, як найвищого людського ідеалу [1, с.177-178]. Прикарпатський професор наголошував, що побутує помилкова думка про те, що хто добре вчиться, той добре вихований. Тобто ототожнюється результати виховання й навчання, а це є суттєвою помилкою. За словами Ступарика, вчителям і вихователям потрібно пам'ятати, що «наші плоди - це моральне обличчя наших вихованців, їхні ідеали, праця, поведінка». Педагоги мають оцінювати свою працю у школі не лише в аспекті знань та оцінок учнів. Саме тому потрібно звертати особливу увагу на те з якими рисами інтелектуального, морального, естетичного розвитку і з яким рівнем сформованості випускаємо нашу молодь у життя [5, с.195].

Для вчителя, який працює у школі, вищесказані слова нашого славного прикарпатського педагога, мають стати професійним орієнтиром, щоб у багатогранному шкільному процесі не загубити саме основне, а це формування у

вихованців почуття людини із великої літери, всесторонньо розвиненої та готової до побудови нового європейського суспільства в Україні.

Список використаних джерел

- 1.Ващенко Г. Виховний ідеал: підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків / Г. Ващенко. – Полтава: Полт. вісник, 1994. – 191 с.
- 2.Семчишин О. Роль християнської етики в сучасному вихованні дітей та молоді // Морально-етичне виховання школярів у системі громадянської освіти і виховання / За ред. Ю.Завадовський, І. Блех. – Івано-Франківськ: Прут Принт, 2001. – С. 131-133.
- 3.Ступарик Б. З порога вічності: автобіографічна сповідь / Б. М. Ступарик. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2005. – 208 с.
- 4.Ступарик Б. Національна школа: витоки, становлення: навч.-метод. посіб. / Б. М. Ступарик. – К.: [б.в.], 1998. – 334 с.
- 5.Ступарик Б. Школі – національне виховання молоді (вибрані статті) / Б. М. Ступарик. – Івано-Франківськ: Плай, 2005, – 283 с.
- 6.Сухомлинський В. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Духовний світ школяра. Методика виховання колективу / В. Сухомлинський. – К.: Радян. школа, 1976. – 654 с.
- 7.Фіцула М. Педагогіка: навч. посіб. / М. Фіцула – Вид. 2-ге, випр., доп. – К.: Академвидав, 2007. – 559 с.
- 8.Nowak M. Podstawy pedagogiki otwartej: ujęcie dynamiczne w inspiracji chrześcijańskiej / M. Nowak. – Lublin: RW KUL, 2001. – 637 s.
- 9.Rynio A. Integralne wychowanie w myśli Jana Pawła II / A. Rynio. – Lublin: Wyd. KUL, 2004. – 477 s.

Віра Ковальчук,

кандидат педагогічних наук, доцент

Слово про великого вчителя

Дивлячись на минуле з відстані років починаємо аналізувати своє ставлення до життя, подій і людей, з якими ми спілкувалися.

Минуло 13 років від дня смерті Богдана Ступарика, але він завжди залишається з нами. Сьомого березня цього року йому б виповнилось 75.

Доктор педагогічних наук, професор Богдан Ступарик користувався повагою серед колег по кафедрі й університету. Ще дотепер старші співробітники кафедри згадують добрими словами свого вчителя, до якого завжди ставились з повагою і любов'ю. За час праці в університеті Б.Ступарику вдалося виховати цілу когорту молодих науковців і педагогів. Ним була створена потужна «педагогічна школа», відома своїми працями не лише в Україні, а й далеко за її межами.

Якщо ідея «душі народу» і матеріалізується, то матеріалізується у кращих учителях, які є для нас «взірцем освіченості і культури».

Богдан Михайлович – постать, котра серед моїх вчителів посідає одне з найпочесніших місць. Він керівник моєї дисертаційної роботи, вчитель, котрий розумів свою професію не лише як спосіб заробляти гроші, а й місію перетворювати минуле на майбутнє, яке має бути кращим.

Говорячи про Богдана Михайловича, слід підкреслити його високу організацію праці і педантичність. Кожний робочий день ретельно спланував: тривалість консультацій, опрацювання наукової літератури, написання статей.

Винятково делікатний, чуйний, безкорисний, людяний, уважний до своїх учнів, однак вимогливий і принциповий стосовно наукових досліджень. Декілька разів повертав на доопрацювання статті, дисертацію, поки не було досягнуто відповідного рівня. Якщо Богдан Михайлович мав зауваження чи рекомендації, запрошував на співбесіду. Поводився дуже делікатно, радив постійно працювати зі словником. Намагався непомітно підвести до розуміння суті предмета дослідження, що додавало бажання заглиблюватися в світ науки. І навіть тоді, коли я поверталася від нього з покресленою дисертаційною роботою, яку треба було заново переписувати, після розмови з ним я починала вірити, що «не святі горшки ліплять».

Запам'ятала на все життя настанови Богдана Михайловича. Вчитель підкреслював необхідність неодмінного дотримання схеми в написанні праць: короткий вступ, опис предмету дослідження, узагальнені висновки. Особливу увагу звертав на формулювання назви статті, відповідність її змісту й меті дослідження. Було великим задоволенням згодом побачити вже опубліковані роботи. Керівник давав влучні та добрі поради й настанови, завжди доречні і корисні. Праця над дисертацією під керівництвом ученого збагатила мене як педагога тим багажем знань і вмінь, який забезпечував мені успіх у роботі.

За роки мого спілкування з Б.Ступариком найбільше вражали відсутність будь якої зверхності, всебічна ерудованість і справжня інтелігентність, виняткова доброзичливість і повага до співрозмовника.

В характері педагога - цілеспрямованість, почуття обов'язку, відповідальність, наукова порядність, цікавість до людей та велика доброта. Завжди усміхнений, він радів успіхам учнів.

Буваючи вдома Б. Ступарика, я зустрічалася з усіма членами родини. З їхнього боку відчувались привітність, щирість. Таке ставлення було до всіх хто відвідував цю родину. В особі своєї дружини Володимири Богдан Михайлович мав щирю помічницю і порадилицю.

Розмови на професійну тематику переходили в обговорення суспільних явищ. Бесідували про літературу, історію, мистецтво, музику. Б.Ступарик привертав до себе увагу всебічною освіченістю і широтою поглядів. Я завжди дивувалася, де і коли він, за такої інтенсивної наукової діяльності, знаходив час на задоволення всіх своїх інтелектуальних потреб. Від нього дізналася багато про нашу історію, видатних українських учених, письменників. Завжди цікавився і особистим життям своїх учнів, їх захопленнями. Часто розпитував, які книжки читаю, які вистави бачила в театрах, які враження були від побаченого, як справи в гімназії, де працювала. Неодмінно знаходив час для поглиблення своїх знань у будь-якій галузі духовної діяльності людини. Та все ж першим і основним у нього була і залишалась наука. Здобутки вченого на науковій ниві всесвітньо відомі й визнані. І лише передчасна смерть перервала його ходу до самих вершин учення.

В уявленні сучасників Богдан Ступарик залишився взірцем щирого українця, видатним педагогом і громадським діячем, людиною честі й совісті, принциповим, безкомпромісним і в той же час толерантним у спілкуванні.

Життя Богдана Михайловича – це приклад відданості науці, родині, колегам та учням, своїй Батьківщині.

І тепер, оглядаючись назад, на те, що було кілька років тому, думаю, як бракує нам зараз таких, як Богдан Михайлович.

Я вдячна долі, що мала можливість спілкуватися з цією Людиною, її близьким оточенням.

*Ольга Коник,
учитель української мови та літератури,
старший учитель, спеціаліст вищої категорії,
НВК «ЗШЛ № 23 ПНУ ім. В. Стефаника»*

Учитель – громадянин, носій культури нашої нації
(реалізація ідей Б. М. Ступарика у навчально-виховному процесі
загальноосвітньої школи)

*Голос народу – голос Божий
Давньогрецька мудрість*

Як відомо, розбудова української держави, відродження національної системи освіти ставлять на порядок денний надзвичайно важливе і невідкладне завдання – виховання справжнього громадянина і патріота рідної землі. Готові рецепти формування громадянина запропонувати навряд чи можливо, однак бачення «ідеального» громадянина впливає з того, якими знаннями, вміннями, ставленням до національної ідеї має бути наділений сучасний учитель, як на процес виховання у школі впливають особисті якості вчителя?

Щоб виховати справжнього патріота, вчитель сам повинен бути глибоко впевненим в тих істинах, які він пропагує. Він не має морального права навчати дітей тих якостей, якими не володіє сам, бо, як писала Леся Українка, «щоб до душі душею промовляти, то треба, щоб ті душі породнились». У цій комунікативній взаємодії педагог повинен бути високоморальною, з почуттям національної гідності особистістю.

Гідність. Що це? Це те, чого гідний учитель. Те, чого він вартує. Його інтелект, його професіоналізм, його енергія, патріотизм, кордоцентризм, конструктивізм – усе це спрямовано на виховання і розвиток дитини. Щоб наші діти з гордістю могли сказати: «Я - громадянин України».

Мені в житті пощастило побувати з освітянськими делегаціями у школах Польщі, Румунії, Австрії, Франції, Великобританії. Насамперед ми ділилися давніми культурними здобутками нашої нації, знайомилися з їхніми. Це дало можливість побачити проблеми моєї країни і, зокрема, питання національного виховання у сучасній загальноосвітній школі.

Як здійснити перехід від процесу передачі знань до навчання життя? Як розвиток кожного учня зробити особистісно орієнтованим? Як стимулювати процес пізнання того, що надбано поколіннями? Як не втратити тих найдорожчих спадків, які носили у своїх головах наші предки? Запитань багато, проте відповідати на них учителеві, котрий хоче, щоб завтра було краще, ніж сьогодні.

Утрата духовності – проблема всього людства. Ми, українці, маємо ще й іншу проблему – часткову втрату національної самосвідомості. Зараз, щоб хоч якось позбутися її, спрагло тягнемося до минулого свого народу, бо саме воно є нашою гордістю. Так само, як окрема людина у хвилини зневіри і невдач рятує себе, віру у свої можливості, звертаючись до зоряних сторінок власного минулого, так і народ, коли утверджує себе між іншими народами, апелює до свого коріння. Дух українства жив завдяки тим, хто знаходив у собі розум і силу, щоб будити енергію народу. Такими будителями були перш за все наші письменники, наші справжні генії, які ніколи не відгороджували себе від народу, а впродовж віків жили його звичаями й обрядами, піснями та музикою, літературою і театром, формуючи таким чином свою національну культуру. Та все ж носієм високих освітніх та культурних цінностей завжди був учитель.

Проблема духовності та національного виховання дітей була провідною у діяльності видатного діяча Прикарпаття, педагога Б. М. Ступарика: «Сьогоднішньому суспільству потрібна людина, котра не лише володіє традиційними рисами, притаманними українцям, а й така, котра в нових складних умовах могла б забезпечити будівництво соборної Української держави... Відродження національної системи освіти й виховання має відбутися на основі української світоглядно-філософської ментальності, яка має свої специфічні риси. Це, перш за все, спрямованість на внутрішній емоційно-почуттєвий світ людини, у якому панує не холодний раціональний розрахунок «голови», але жагучий поклик «серця»...» [3].

Багатий науковий досвід та програми Б. М. Ступарика для мене, вчителя української мови та літератури, стали поштовхом для роботи над педагогічною проблемою «Впровадження елементів народознавства на уроках української мови та літератури як метод активізації пізнавальної діяльності учнів». Уже понад 20 років його праці впроваджуються мною і посідають чільне місце у шкільних програмах. Це дало можливість проаналізувати та систематизувати проблеми і методи навчання, застосовувати надбані знання у практичній роботі школи.

Народознавство – це наука про націю, людину у її зв'язках із мовою, природою, побутом, історією, звичаями та обрядами, усною творчістю. Процес формування особистості засобами народознавства є взаємозв'язаною діяльністю учителів і учнів у розвитку моральних почуттів, відданості Батьківщині.

Б.М. Ступарик у своїх працях закликав: «Враховуючи національні особливості школярів, нам необхідно всі сили зосередити на тому, щоб виховати їх розумними, освіченими людьми, які вміють керувати своїми почуттями і мають міцну волю для досягнення задуманого».

Зважаючи на високий науковий рівень шкільної програми, велику увагу приділяю активізації пізнавальної діяльності, розвитку логічного мислення, впровадженню елементів народознавства. Запропоновані проблемні питання активізують та розвивають світогляд учнів, мовлення й мислення школярів, практичні навички, уміння відібрати головне з виучуваного матеріалу. Виховують любов і цікавість до історії рідного краю, долі українського народу, до його

минулого й сучасного. Виявляють етнопсихологічні особливості й сприяють більш свідомому сприйняттю складного матеріалу.

«Національна система виховання – це історично обумовлена і створена самим народом система ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв, обрядів, навчально-виховних осередків, закладів та інших форм соціальної практики, спрямована на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь відповідно до природно-історичного розвитку матеріальної і духовної культури нації (етносу). Впровадження її у практику вимагає уточнення суті, мети, змісту виховання» [3, с.64].

Метою впровадження народознавчого досвіду у загальноосвітній школі є:

- формування повноцінного сприймання української культурної спадщини, здатності емоційно реагувати на неї на уроках української мови та літератури;
- виховання поваги до національних традицій та культури;
- розвиток і збагачення культури учнів на позакласних заходах з предмета;
- фактори, завдяки яким можна досягти пізнавального та виховного ефекту загальнолюдських духовних цінностей.

Упроваджуючи досвід роботи Б. М. Ступарика, бачимо, що в елементах народознавства приховані надзвичайно цінні і невичерпні пласти національної культури, які тісно вплетені у наше повсякденне життя. «Ідейно-моральною основою виховання мають стати перевірені багатовіковим досвідом духовні надбання українського народу, його мудрість, соціальний досвід» [3].

Одним із найважливіших засобів упровадження елементів народознавства у школі є предмети «Українська мова» і «Українська література», які формують національно-мовну особистість. Дитина, учень має пізнати, що належить до великого народу, який має славу історію, неповторну культуру, мораль, невмирущі фольклорні твори, народні пісні, легенди, прислів'я та приказки, загадки, балади, притчі, народні прикмети.

Головним завданням роботи вчителя є правильний підхід до формування духовного світу дитини, щоб не ізолювати її від загальнолюдських духовних цінностей і утвердити національні цінності. «Національна школа ставить національне в основу. Тому, на думку її критиків, здатна виховати лише почуття, які розділяють народи. Але це абсурдне твердження, бо, чим вища духовність людини, чим глибші пізнання свого рідного, тим благородніше її ставлення до інших національностей...» [3].

«Сучасна педагогічна теорія та практика розглядають національне і вселюдське не як альтернативні, а як взаємопроникаючі сторони виховання..., в якому діалектично взаємопов'язані біологічні, психологічні та соціальні фактори. Виходячи з природного права дитини бути вихованою в своїй національній традиції, школа має стати інститутом екології національної культури, розвивати діалог між різними культурами, забезпечувати включення кожного етносу, нації у процеси сучасного цивілізованого розвитку» [3].

Одним із найважливіших завдань вивчення української мови та літератури на сучасному етапі є формування національно-мовної особистості. Це, насамперед, передбачає збагачення лексичного складу, уміння висловлювати свою думку, використовуючи різні граматичні форми та синтаксичні конструкції. При цьому необхідно обов'язково враховувати і національні особливості психології українців. Відомості з фонетики, лексики, словотвору, граматики діти опановують швидше і легше, коли учитель зуміє викликати цікавість до цього навчального матеріалу, коли він відповідатиме не лише віковим особливостям учнів, а й матиме глибокий національний зміст.

Народознавча тематика та відомості про світову славу звичаїв, обрядів, традицій сприяють поглибленому ознайомленню учнів із цими унікальними явищами культури. Вони розвивають пізнавальну цікавість, створюють на уроці своєрідну атмосферу, викликаючи почуття гордості за свій народ. Завдяки цьому учні одержують і легко запам'ятовують інформацію мовознавчого характеру. У такій емоційній атмосфері діти з цікавістю виконують і граматичні завдання. Завдяки цьому вдається уникнути сухості викладу програмного матеріалу, робить урок динамічним, живим. Так само стимулює роботу учнів й інформація про українську народну пісню та її визнання у всьому світі.

Але одержання і осмислення інформації з історії культури та інформації мовознавчого характеру – не єдине завдання на уроці. Виходячи з етнопедагогічних засад, учитель розкриває красу, мелодійність, досконалість лексичного складу, морфологічної та синтаксичної будови української мови, вчить дітей логічно оформляти свою думку і змістовно виражати її у слові, передаючи багатство лексики, національний колорит тих чи інших явищ. Усе це формує в кінцевому результаті національно-мовну особистість учнів, учить їх повернутися до забутого народного скарбу. Так беручи до шкільної програми на позакласне читання книжку гуцульських звичаїв і вірувань Марії Влад «Стрітенне», автор констатує: «Теперішні люди втратили знання себе, світу, вони розірвали, самі того не хотючи, вервечку, що в'яже нас із вселенським буттям. А воно є вічне. Давні люди були умудрені, бо вони мали космічне чуття... Лиш деякі з мільйонів втрималися – вони мають силу над світом... А колись таких непростих було повно по селах, і ніхто їм не дивувався. Це було так природно, як дощ, вітер, зима, літо. Сокотили душу, бо вона мала в чистоті перейти на той світ...»

Хочу торкнутися ще однієї проблеми. На зміну нормативній регламентованій мові, діалектам прийшло багатожанрове і різностильове «словесне мистецтво». Одним із проявів свободи слова стала легалізація як у мистецтві, так і в засобах масової інформації всіх типів живого розмовного мовлення – від близького до літературної мови побутового мовлення до вживання низьких шарів лексики – лайок, вульгаризмів, суржику. Як неправильний різновид мовлення суржик становить вдячний об'єкт для глузування з українців. Нині висміювання суржикомовних персонажів стало чи не найпоширенішою модою у розважальних програмах українського телебачення, на яких виховуються наші діти. Викривлена мовна ситуація деформує і нашу національну культуру, у якій заковано досвід

нації. Тому вчитель несе і тут велику відповідальність за формування культури мовлення учнів. І тільки великою працею, вірою, глибокою духовністю можна облагородити думки і почуття дитини та донести до неї здобутки української національної культури. Саме на основі культури як системи цінностей, опертих на традицію, і можна сформувати майбутнього громадянина.

Про це мріяв і Богдан Михайлович Ступарик.

Список використаних джерел

- 1.Влад М.М. Стрітенне: Книга гуцульських звичаїв і вірувань / М.М.Влад. – К.: Укр. письменник, 1992. – 303с.
- 2.Скульський Р.П. Як вивчати народознавство в школі / Р.П.Скульський, Б.М.Ступарик. - Івано-Франківськ: Плай, 1991.
- 3.Ступарик Б. Школі-національне виховання молоді: вибрані статті / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ: Плай, 2005. – 304 с.

*Неля Курліщук
здобувач кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика
Науковий керівник – доц. Джус О.В.*

Софія Русова й українське еміграційне підручникотворення (грані наукової школи Б.М.Ступарика)

Українська історико-педагогічна наука кінця ХХ століття набула яскраво вираженого персоналістського спрямування. Великою мірою завдяки її корифеям, у когорті яких поважне місце займає доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України Богдан Михайлович Ступарик. Серед імен, відкритих широкому загалу Б.Ступариком і його наукового школою, варто назвати насамперед галицьких педагогів М.Галущинського, О.Іванчука, І.Ющишина а також освітян-емігрантів – С.Сірополка та С.Русову. Творча спадщина еміграційного періоду останньої стала предметом дослідження аспірантки Б.Ступарика О.Джус. Разом з тим, питанню українського підручникотворення за межами рідної землі науковці не приділили належної уваги, що й стало предметом нашого дослідження.

Софія Федорівна Русова (1856 – 1940) – жінка, котра усе життя невтомно боролась за українську націю, за її освіченість та культуру. Епоха, у якій жила та працювала діячка була складною, проте її педагогічна спадщина є надзвичайно плідною й змістовною.

Одним із важливих періодів у діяльності С.Русової стала еміграція до Чехо-Словацької республіки (ЧСР). Будучи далеко від дому, діячка головну мету своєї діяльності вбачала у тому, щоб «усі свої старі сили віддати на визволення... народу, щоб знову пишалася... й волею, і наукою, і багатством її Батьківщина; щиро вірила, що коли-небудь зерна її праці перекинуться в Україну і дадуть якийсь врожай...» [3, с. 380].

Освітня діяльність Софії Русової (1922 – 1940 рр.) насамперед пов'язана із українськими високими школами і науковими установами в ЧСР. Це Українська господарська академія, підсумком праці в якій стала поява «Курсу французької мови», що був опублікований видавничим товариством академії; Український високий педагогічний інститут ім. М.Драгоманова, Український інститут

громадознавства, заочний Український робітничий університет. Також Софія Федорівна брала безпосередню участь у діяльності дитячого притулку для дітей емігрантів і одночасно вела велику роботу з підготовки і видання монографій і підручників. Серед них – «Єдина діяльна (трудова) школа», «Нова школа соціального виховання», «Теорія і практика дошкільного виховання», «Дидактика», «Нові методи дошкільного виховання», «Теорія педагогіки на основі психології», «Сучасні течії в новій педагогіці», «Історія педагогіки», «Соціальна педагогіка», що з'явилися у 1920-х – 1930-х рр.

Діячка створила безліч праць, націлених на вдосконалення процесів навчання й виховання у новій національній школі. Не сумніваючись у «правдивості» своїх ідей, Софія Русова знову й знову наголошувала на потребі пристосування школи до української ментальності, наповнення національним змістом, а також переймання ними українського вчительства, від якого, на її переконання, залежить і ґрунтовна перевірка означених принципів, і впровадження їх у шкільне життя.

Софія Федорівна ставить перед учителем української національної школи високі вимоги та стверджує, що «...це мусить бути надзвичайної моральної краси людина, що безпосередньо своїми переконаннями, всім своїм поведінням повинна впливати на своїх учнів... Учитель повинен бути не якимсь ремісником, а апостолом правди і науки, який має перед собою не лише матеріальну нагороду за працю, а велике гуманне завдання» [1, с. 17].

У праці «До сучасного становища народного учителя» діячка подає аналіз соціально-економічного, правового, загальнокультурного і професійного рівня українського вчительства того часу. Просвітителька стверджує, що тільки досвідчений, щасливий, незалежний у правовому та економічному становищі вчитель буде корисним і для учнів, і для їх батьків, і для суспільства.

Великого значення Софія Русова надавала і процесу «соціалізації» шкільних програм. Не що інше як їх «пристосовування... і своїм змістом і обсягом до природи дитини, якою вона є, та до її потреб в тому громадянстві, в якому вона житиме» [2, с. 151].

Для дітей С.Русова видала також декілька підручників: «Український буквар», «Початкова географія», «Методика початкової географії», «Початковий підручник з французької мови» з українським коментарем.

Також у Центральному державному архіві громадських об'єднань нами знайдено рукопис курсу лекцій «Соціальна педагогіка», зміст якого перегукується із новітніми вимогами сучасної початкової школи і може стати для українського вчителя опорою у питаннях соціального виховання.

У підручниках С.Русової для високих українських шкіл С.Русової 1922-1940 рр.:

– осмислюються й обґрунтовуються наукові засади педагогіки на основі глибокого аналізу попередніх і сучасних їй надбань вітчизняної та зарубіжної педагогічної думки, найновіших досягнень у галузі психології, філософії, соціології; уроків творення національного шкільництва й педагогіки періоду визвольних змагань українського народу 1917-1920 рр.;

– простежується намагання «психологізувати» та «соціологізувати» педагогіку, що свідчить про педагогічно-психологічний і соціально-педагогічний характер ідей С.Русової, забезпечує перспективу створення особистісно- та суспільно-зорієнтованої гуманістичної системи освіти, як це передбачено сучасними державними освітніми документами;

– теоретичні дослідження зосереджуються навколо центральної ідеї: національна освіта, школа, виховання – головна умова відродження і розвитку нації та державності, засіб формування громадянина-патріота, високоморальної особистості.

Здійснений аналіз уможливорює висновок про те, що Софія Русова залишалася одним із найплідніших теоретиків національної педагогічної думки міжвоєнної доби у Європі. Вона не тільки підтримувала, але й збагачувала та розвивала українську національну педагогіку, високі українські школи за межами рідної землі, утверджуючи їх статус на європейському рівні. Праці вченої стали підґрунтям творення української національної школи та вдосконалення її у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Русова С. Нова школа соціального виховання / С.Русова // Вибрані педагогічні твори у 2-х кн. – Кн. 2. – К.: Либідь, 1997. – 104 с.
2. Софія Русова: 3 маловідомого і невідомого. – Ч. 1. / Упорядники О.Джус, З.Нагачевська. – Івано-Франківськ: Гостинець, 2006. – 456 с.
3. Софія Русова. 3 маловідомого і невідомого. – Ч. 3. / Упорядники З.Нагачевська, О.Джус. – Івано-Франківськ: Плай, 2012. – 604 с.

*Ліліана Панчук,
учитель трудового навчання,
НВК «ЗШЛ №23»,
учитель-методист*

Національне виховання крізь призму декоративно-прикладного мистецтва

Історія розпорядилася так, що упродовж століть український народ йшов до своєї незалежності і тільки в кінці ХХ ст. здобув її. На перший план виходять проблеми державного будівництва, серед яких однією з найгостріших є проблема розбудови національної школи. Серед тих, хто в числі перших досліджував історію боротьби українського народу за свою рідну, національну школу був Богдан Михайлович Ступарик. Упродовж багатьох років він ґрунтовно вивчав проблеми національного виховання. Незважаючи на суперечливі суспільно-політичні умови життя і праці, учений досягнув висоти наукового злету в першу чергу тому, що свою педагогічну діяльність, як і Мирослав Гнатович Стельмахович, будував на засадах народної педагогіки.

Сенсом і суттю його життя була наукова і педагогічна праця. Кредом його життя були любов до рідного народу, повага до його мови, традицій, звичаїв, почуття глибокої відповідальності за його долю, потреба працювати для нього. Він був патріотом Галичини і вірним сином України, вчителем, вченим.

Наскрізним у педагогічній спадщині Б.Ступарика є національний принцип: освіта в Україні повинна бути національною. Успіх національної школи у вихованні свідомих самовідданих патріотів, як стверджував вчений, забезпечується єдністю народної та наукової педагогіки вітчизняного і світового досвіду. Він обґрунтував ідеї національної освіти, національної системи виховання, враховуючи регіональні особливості, етнічний склад населення. У національних школах чільне місце повинно зайняти виховання свідомого громадянина та патріота суверенної України. Лише той хто добре знає свій народ і любить його, може по справжньому поважати інших, розуміти й цінити їх любов до свого народу [1, с.137-143].

Б.Ступарик був не тільки генератором ідей відродження національної системи освіти, національних цінностей, а й зумів згуртувати навколо себе однодумців, щоб спільними зусиллями реалізувати їх. Його по-справжньому титанічна праця захоплювала молоде покоління, яке черпало насагу відстоювати ідеї національної школи, відстоювати переконання свого педагога, які були у нього міцними і він намагався реалізувати їх у теоретичній і практичній площині. Дітищем цього стало відкриття у 1989р. Експериментальної школи-лабораторії №23 педагогічного інституту. За конкурсним відбором було набрано учителів, кожен з яких розумів свою відповідальність за втілення ідей ученого. Для нього було головне, щоб у навчально-виховному процесі школи реалізувалося три великі ідеї: ідеї правди, добра і краси.

Учня треба навчити шукати правду, а шляхом до цього є оволодіння знаннями. Тобто, сформувавши прагнення і уміння здобувати знання, уміння їх аналізувати, критично оцінювати і робити висновки, вчитель зробить важливий крок в утвердженні ідеї правди. Треба, щоб любов до правди спонукала учня охороняти її, боротися за неї і боротися з тими, хто правдою торгує та обдурює інших.

Ідея добра має проявлятися у повазі до особистості, співчутті й співпереживанні, обороні її прав, допомозі та взаємовиручці. І люблячи себе, а любити себе має кожен, учень не має перетворюватися в егоїста, позиція і діяльність якого шкодять іншим.

Ідея краси має бути третім чинником життя людини. Згадаймо відомі слова про те, що в людини все повинно бути прекрасним. Реалізація ідеї краси вимагає, щоб в учня були сформовані естетичні сприймання, естетичні смаки, естетичне ставлення. Все, що учень робить, що його оточує, має відповідати цим критеріям.

Таким чином наш вихованець – людина – громадянин повинен мати в душі три високі ідеї. Ідея правди має керувати його думками. Ідея добра має бути основою бажань і волі. Ідея краси – джерелом його почуттів і творчості.

Ці три ідеї, що витримали багатовікове випробування в нашій історії і завжди були провідними в розвитку нашої нації та найяскравіше проявилися в душі і діяльності генія українського народу, Т.Г. Шевченка – це найвищі ідеї всього цивілізованого людства, яке до них дійшло шляхом повільного культурного розвитку через важку працю, потоки поту і море сліз по ріках крові і трупах мучеників. У сучасних умовах утвердження ідеї правди, добра, краси в душах

наших дітей це шлях до того, щоб Україна зайняла призначене їй долею місце серед цивілізованих народів. Б. Ступарик був переконаний, що кожен педагог має у кожної дитини виховувати любов до Вітчизни, до самотності свого народу, віри в його духовну силу і можливості, навчити осмислювати історію, культуру, мистецтво, духовні якості, традиції, обряди, створювати умови для оволодіння державною мовою, системою вчинків, яка мотивується бажанням інтересами України. На мою думку саме уроки трудового навчання, образотворчого мистецтва, художньої культури дають найбільші можливості розвитку творчих здібностей та почуття прекрасного і доброго.

У педагогічній спадщині Б. Ступарика утверджується думка, що національні цінності не даються дитині від народження, а формуються в процесі розвитку особистості, набуття нею соціального досвіду.

Виходячи з того, що виховання – це насамперед «вбрання» у себе кожною особистістю духовної культури рідного народу, його національного духу, буття, а виховання і освіта є найважливішими компонентами культури, яка в усьому світі розвивається національними шляхами. Основним напрямком розвитку сучасної педагогічної теорії і практики має стати утвердження і розвиток національної системи виховання, як провідної частини культурно-національного відродження [2, с.3].

Про формування рушійних сил говорив і Франко, звертаючись до галицької молоді: «Здобуйте знання, теоретичні і практичні, гартуйте свою волю, виробляйте себе на серйозних, свідомих, і статочних мужів, повних любові до свого народу і здібних виявити ту любов не потоками шумних фраз, а невтомною, тихою працею» [3, с.402].

Отже важливим завданням школи є підготовка вихованців до індивідуального життя – формування умінь спілкуватися з іншими, її культурних потреб зацікавлень здібностей, ініціативності, творчості, працьовитості, умінь самоосвіти, самовиховання тощо.

Особливої уваги в сучасних умовах потребує підготовка молоді до життя в оточуючому середовищі, в якому проходять складні взаємопов'язані економічні, екологічні, політичні, культурно-освітні явища, спрямовані на задоволення матеріальних і духовних потреб.

Б. Ступарик не тільки досліджував історію школи й освіти, а й займався розв'язанням найгостріших проблем сучасної школи України, визначення її перспективи. Він всіляко підтримував створення гуцульської школи, в якій поєднувалися б загальноукраїнські і місцеві традиції. Цінність для виховання мають «любов до рідної землі, отчого краю, де виріс і став людиною, повага до батька, матері, світлої пам'яті своїх предків, відчуття приналежності до народу, усвідомлення себе, як його крові і плоті, прагнення пізнати, зберегти і передати його духовні надбання у спадок наступним поколінням» [4, с.29].

Кожний народ має свій «індивідуальний код цінностей», і якщо діти недостатньо оволодівають духовними цінностями свого народу, а засвоює переважно загальнолюдські, то це призводить до кризових процесів у розвитку

особистості. Звернення до мистецьких засад національної культури формує національно-культурні координати естетичного простору.

Відомо, що Гуцульщина у всьому світі славиться як край народних талантів. Майстерність рук, творча фантазія, втілені в килимах, художніх розписах, різьбі по дереву, вишивках радують око, стимулюють художнє та естетичне мислення.

Дослідження і практика довели, що формування в учнів правильного розуміння законів мистецтва, відкриття простору і фантазії ефективніше вдається тоді, коли процес навчання спирається на міцний ґрунт народних художніх традицій. Адже Івано-Франківщина – саме той етнографічний регіон, де залягає потужний пласт народного мистецтва.

Утвердження ідеї національної школи та національного виховання – це сенс життя Ступарика-науковця. Він добре розумів, що без національної ідеї не може бути повноцінної держави, а щоб ця ідея жила і працювала, вона має супроводжувати весь навчально-виховний процес, починаючи з дитячого садка і закінчуючи престижними вузами України. Б. Ступарик мав усі підстави для висновку: «... для цього замало вчитися, мріяти, вірити і надіятись. Потрібна праця котра має сконсолідувати всі сили українського суспільства для створення справді національної української системи освіти і виховання». Отже провідну роль у вирішенні завдань громадянського виховання має відігравати вчитель, як «жрець оновлення і воскресіння» [5, с.184].

Ефективним засобом естетичного виховання є художні виставки, які «сприяють розвитку почуття краси, кольорів і форм». Експонатами мають бути дійсно художні твори, а також різні витвори мистецтва. Головна мета – «щоби нарід заховав якнайсильніше й найпевніше свою національну окремішність..., а добре поведена національна індивідуальність має вложити все, що є в ній найгарнішого, у загальнолюдську культуру» [6, с.3].

Тому, коли у місті проводиться різного роду фестивалі, конкурси, виставки, майстер-класи учні постійно їх відвідують і набираються позитиву на довший час.

Галицький педагог О.Іваничук теж наголошував на важливій ролі вчителя, який має в школі звертати головну увагу на естетичний аспект виховання учнів. Педагог має передусім розвивати любов до всього рідного, використовуючи національні свята і річниці важливих подій та зацікавлювати ними молодь. Під проводом вчителя молодь повинна прийти до переконання, що Вітчизна - це не лише казкові постаті, колишні князі їхні війни, зруйновані міста, пережиті спомини тощо, а й сучасне життя нації з її потребами тріумфами і болями.

Якщо ж учителеві вдається «впровадити ученика на стежку самоосвіти, то отся муравлина праця поруч вдячності і симпатії цілого народу принесе йому ще більшу нагороду: тобто почуте свого достоїнства і внутрішнє вдоволине, що приносить совісне сповнене обов'язку» - стверджує педагог [5, с.234].

Унікальним засобом формування важливих сторін естетичного життя учня є різного виду мистецтво. Саме у процесі сприймання, усвідомлення та осмислення почуттєвого досвіду, сконцентрованого у виробках мистецтва, виховується і розвивається особистість. Через залучення до витвору рук людських дитина відкриває для себе гаму нових почуттів, збагачується певним відношенням до

навколишнього, починає переживати радість пізнання краси праці, усвідомлює власне «я». Діти, які сьогодні приходять до школи, мають бути готовими жити в умовах змін, непередбачуваних ситуацій, вони мусять володіти гнучким креативним мисленням. Формуванню такого мислення та творчого бачення проблеми сприяє неупередженість фантазії та уяви, що сприяє самовираженню дитини в найрізноманітніших видах діяльності. Адже естетичне виховання – цілеспрямований прояв творчої, активної особистості учня, здатного бачити, відчувати, любити, захоплюватися, творити красу. Саме таке виховання формує в учнів уявлення про світ. Формування умінь та навичок у різних видах творчої діяльності стає лише засобом, що дозволяє дитині відтворити свої почуття, думки в самостійній творчій фантазії.

У краї, що славиться багатими традиціями народної творчості як ніколи постала проблема їх відродження. Багаторічний досвід роботи показав, що в естетичному вихованні важлива роль належить глибокому вивченню і відтворенню творчості народних майстрів. З цією метою учні, відвідуючи родичів у селах, займалися пошуковою роботою. З бабусиної скрині витягали старі вишиті сорочки, блузи, пошивки, рушники тощо, робили опис виробів і створили альбом старовинних орнаментів. Така пошукова робота сприяє глибшому розумінню народних традицій художніх промислів, розвитку композиційного мислення в учнів, розвитку традиційної і культурної спадщини рідного краю. На уроках предметів естетичного циклу спрямовуються зусилля на продовження традицій старих майстрів і надання нового виразу і звучання народному мистецтву в плані декоративного і композиційного вирішення. Учні оволодівають процесом виготовлення художніх виробів від початку до кінця вишиваючи доріжки рушники картинки, серед інших видів мистецтва декоративно прикладне є унікальним засобом художнього і духовного розвитку особистості. Заняття декоративно прикладним мистецтвом виховують активне естетичне ставлення до дійсності формують атмосферу духовного життя людини. Живильна сила національної ідеї – учитель, який є визначальним чинником навчання і виховання розвитку і діяльності української національної школи де навчання мусить іти від оточення дитини від рідного йому та близького.

Тому Б. Ступарик наголошував на підготовці педагога нової формації, який би органічно поєднував у собі професійну майстерність високу культуру і знання основ мистецької діяльності. Саме художня творчість допомагає педагогу викликати до дії генетично вроджені національно зумовлені культурологічні потенції особистості. У зв'язку з цим стає зрозумілою виховна сила мистецтва. Мистецтво як специфічне відображення дійсності стає найбільш яскравим виразником характерних особливостей, як внутрішнього змісту так і зовнішнього вияву життя нації. У мистецтві зберігаються живодайні традиції національної культури, унікальність світобачення та світовідчуття народу.

Тому учителі використовують виховний потенціал ДПМ у духовному становленні та художньому розвитку учнів. Більшість вчителів є яскравими неординарними творчими особистостями здатними реалізувати всі виховні

ресурси ДПМ. Заражаючи учнів власним захопленням знаннями і вміннями у різних видах декоративної творчості.

Зазначене вище дає можливість стверджувати що перед нами велика складна і відповідальна робота. Для успішного її виконання нам усім разом і кожному зокрема потрібно наполегливо вчитися і працювати. Без вивчення минулого життя нашого народу історії розвитку його культури ми відчували б себе безпорадними у цій роботі та нездатними виконати покладену на нас місію. Без глибокого осмислення минулого неможливий творчий пошук у сучасному, неможливе творче збагачення педагогічної теорії з урахуванням тих закономірностей, які впливають з нових умов розвитку суспільства. І хай наша складна, наполеглива праця принесе користь нашому народові й незалежній Україні.

Список використаних джерел

- 1.Галущинський М. Національне виховання / М.Галущинський. – Львів, 1920. – С.3.
- 2.Національна система виховання. - К., 1993. – 3 с.
- 3.Ступарик Б.М. На шляху до національної школи: методичні рекомендації / Б.М.Ступарик. - Івано-Франківськ, 1990. – 29 с.
- 4.Ступарик Б.М. Українська національна школа: нова парадигма вартостей / Б.Ступарик // Галичина – 1998. - №1- С.137-143.
- 5.Ступарик Б. Школі – національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.Ступарик.- Івано-Франківськ, 2005. - С.184,234.
- 6.Франко І.Я. Одвертий лист до галицької української молодіжі. Твори в 50-ти томах / І.Я.Франко. – К.-Х., 1936. - Т45. – 402 с.

*Тетяна Перевозова,
учитель світової літератури,
НВК «ЗШЛ №23»,
учитель-методист*

Специфіка викладання світової літератури у загальноосвітній сучасній школі (реалізація ідей Б.Ступарика у навчально-виховному процесі)

*«Людина яка перестає читати,
платить за це своїм життям,
а нація, яка не читає,
платить за це своєю історією».*

Вольтер

Для мене, вчителя із великим досвідом викладання, черговий навчальний рік відкриває нову сторінку у викладанні улюбленого шкільного предмету.

Предмет «Світова література» вже давно утвердився в системі базової і повної загальної середньої освіти, без нього сьогодні неможливо уявити українську школу. Але світ постійно міняється, тому освітні технології теж повинні оновлюватися й відповідати викликам сучасного світу, рівню розвитку й інтересам нинішніх школярів, що народилися і живуть у новому тисячолітті.

Намагаюся йти у ногу з часом, думаю про зміни, продовжую бути дослідником. Щоб провести урок літератури на тому рівні, який відповідає сучасним вимогам, крім бажання, потрібні ґрунтовні знання, технічні засоби, інтерактивні методики. Тому постійно вчуся, вдосконалюю власні досягнення, не

забуваю про роздуми і тривоги, виважені поради і бачення майбутнього щодо розвитку національного виховання й освіти, які залишили нам наші попередники, зокрема чудовий український педагог і вчений Богдан Михайлович Ступарик, реалізація ідей якого у навчально-виховному процесі знаходить своє місце у сьогоденні.

Уроки літератури – це уроки про книги і людей, що їх пишуть. Від нас вчителів залежить майбутня доля учня, який або полюбить книжку і сприйме ті цінності, які вона містить у собі, або пройде повз книжку і сяде за комп'ютер. На вчителів світової літератури чекає відповідальне і складне завдання – виховати нове покоління творчих читачів із самостійним критичним мисленням, гуманістичним світоглядом, розвиненим естетичним смаком. Для цього ми повинні навчити дітей радісно спілкуватися з книжкою, бачити в книжках добрих друзів і радників.

У процесі входження України до цивілізованого світу вивчення світової літератури відіграє дуже важливу роль, адже, читаючи твори зарубіжних авторів, ми інтегруємо світовий духовний досвід у свій український простір, вчимося поважати людей іншого кольору шкіри, мови, віросповідання.

У книзі «Національній школі – національне виховання молоді» Б. Ступарик закликає нас до добротворення високих чеснот на Землі. І саме спілкування з книгою на уроках літератури вчитель повинен тим самим створювати умови для всебічного і гармонійного розвитку особистості, формування у неї громадянської свідомості, активності і відповідальності. У результаті громадянського виховання в свідомості, почуттях і діяльності вихованця утверджуються такі громадянські цінності як прагнення до соціальної гармонії і справедливості, культури соціальних і політичних стосунків (толерантність, повага до своєї і чужої гідності тощо), пошана до національних цінностей інших народів, право на свободу думки, совісті, повага до закону, влади, чужих поглядів.

Відомо, що сила держави в організованості і свідомості її громадян. Ця свідомість проявляється в почуттях і вчинках в кожного громадянина через відносини між владою особистістю. Тут повинна йти мова про єдність прав та обов'язків громадян і держави.

Завдання школи у вихованні громадянина – виховувати насамперед відповідальність за те, що зробив і за те, що не зробив. З відповідальністю тісно пов'язана дисципліна в широкому розумінні цього слова, хоча у багатьох слово «дисципліна» асоціюється з обмеженням особистих прав. Насправді ж відсутність дисципліни в суспільстві веде до анархії. Вихованець школи має бути підготовленим до боротьби за дотримання порядку і дисципліни в суспільстві. Тут треба віддати належне формуванню відваги і мужності не тільки у проголошенні правди, але і в здатності протистояти злу по-дійовому. Для цього потрібна перебудова змісту освіти, інша організація шкільного життя, сприятлива морально-психологічна атмосфера, оперта на взаємній повазі вчителів і учнів.

Чого завжди бажав і бажає вчитель розпочинаючи свій урок? Бажає, щоб у класі була дисципліна, діти уважно слухали, старанно працювали,

запам'ятовували і в кінці уроку змогли максимально відтворити навчальний матеріал.

Та сучасний урок вимагає більшого. Вчитель-словесник чекає активної власної думки від дитини. Живим буде урок, коли діти запитують, сперечаються, висловлюють і відстоюють свої думки, тобто, щоб вони критично мислили. Навчати учнів критичному мисленню – це педагогічне мистецтво, якому потрібно вчитись. Критичне мислення є дієвий спосіб виховання демократичного менталітету громадян, які повинні про все мати власну думку і не дозволяти маніпулювати своєю свідомістю.

Автор книги зауважує, що для формування комунікативних здібностей дитини необхідно насамперед вдосконалювати викладання рідної та іноземних мов, впровадження ефективних методик, які б дозволяли досконало опанувати мовлення, розуміти мови, письмо і читання. Мова, швидке читання, письмо – ключі до опанування багатств, культури, ефективного використання комп'ютерів, особливо при підключенні до системи «інтернет» і знанні іноземних мов, значно розширюють можливості в здобутті знань з різноманітних сфер науки і суспільного життя.

Таким чином наш вихованець – людина-громадянин повинен мати в душі три високі ідеї:

ідея **ПРАВДИ** має керувати його думками;

ідея **ДОБРА** має бути основою бажань і волі;

ідея **КРАСИ** – джерелом його почуттів і творчості.

Ці три ідеї, що витримали багатовікове випробування в нашій історії завжди були провідними в розвитку нашої нації мають бути утвердженні в душах нашої молоді – це шлях до того, щоб Україна зайняла призначене їй долею місце серед цивілізованих народів.

За останні роки кардинально змінилася політична та соціально-економічна ситуація в країні, що викликало необхідність обрання нових підходів до навчання школярів.

Традиційний підхід до навчального процесу, орієнтованому на формування комплексу знань, умінь і навичок, звільняє місце компетентному підходу. Для того, щоб випускник був не тільки добре інформованим спеціалістом, але і володів отриманою інформацією, яку використовував у своїй професійній діяльності, запроваджуючи нові навчальні технології. Однією з таких технологій є технологія проблемно-діагностичного навчання, яка готує учня до пошуку самостійного рішення. Особливість цієї технології міститься в тому, що знання (нові) не викладаються у готовому вигляді. Діти «відкривають» їх самі у процесі самостійної пошукової діяльності: діти засвоюють краще те, що відкрили самостійно та висловили по-своєму. Учитель лише спрямовує цю діяльність та на завершення підводить підсумок. На таких уроках учні більше мислять, частіше говорять активніше формують мислення та мову.

Вони вчаться відстоювати власну позицію, ризикують, виявляють ініціативу та виробляють характер.

Під час побудови проблемно-діалогового уроку треба врахувати, що урок не відбудеться, якщо присутні фактори, що гальмують діалог:

- *категоричність вчителя, нетерпимість до чужої думки;*
- *відсутність уваги вчителя до дитини;*
- *закриті питання, що передбачають однозначні відповіді, або запитання, на які можна не відповідати;*
- *невміння вчителя бути добрим слухачем.*

Слово «діалогічне» означає, що на уроці вивчення навчальної проблеми та пошук рішення учні опановують шляхом особливої побудови діалогу.

На початку уроку вчитель разом з учнями будує проблемну ситуацію (наприклад, озвучує два протилежних факти). Далі учні в діалозі з учителем, виходячи з проблемної ситуації, формують навчальну проблему - основне питання уроку або теми, що обов'язково записується на дошці. Актуалізуючи набуті знання внаслідок діалогу з вчителем, визначають, яких знань недостатньо та що необхідно зробити (дізнатись), щоб знайти рішення проблеми (план уроку).

Виконуючи план, учні за допомогою вчителя відкривають нове знання, вирішуючи відповідні навчальні завдання. Далі використовують нові знання, роблячи висновок щодо рішення навчальної проблеми, завдань та стверджують це рішення у вигляді тези, схеми, таблиці, художнього образу.

Проблемно-діалогічна технологія - метод введення нового знання у сучасному навчанні.

Ми повинні готувати дитину до життя в інформаційному суспільстві. А це значить, треба вчити її серед неперервного потоку інформації вибрати головне, критично перевіряти отриману інформацію. Саме використання технології розвитку критичного мислення на уроках світової літератури є дієвим способом виховання демократичного менталітету громадян, які повинні мати про все власну думку і не дозволяти маніпулювати своєю свідомістю.

Учні не будуть мислити критично, поки учитель не створить творчої атмосфери, яка сприятиме активному залученню школярів до процесу навчання. Для цього треба доводити учням вільно розмірковувати, робити припущення, встановлювати їхню очевидність або безглуздість. А у побудові діалогу на уроці треба не обмежуватися запитаннями низького рівня, які потребують конкретного знання фактів та деталей. Наприклад: у якому році народився письменник? Яка була його улюблена книга? тощо.

Корисніше їм ставити питання високого рівня, які вимагають виходу за межі простого знання фактів і деталей, що спонукають розмірковуванню. Найкращий варіант - поєднувати запитання двох рівнів. Наприклад, перевіряючи фактичні знання учнів, запитуйте: *«На яких планетах побував Маленький принц?»*

А наступне запитання спрямовує на розвиток критичного мислення: *«Чому Маленький принц не залишився на жодній з цих планет?»*. Важливим фактором сприяння діалогу є реакція вчителя на відповіді учнів позитивно і зацікавлено. *«Дуже цікава думка!» «Мені сподобалась твоя версія!»* Бажано з'ясувати думку інших учнів: *«Хто згоден з цією відповіддю? Хто не згоден? Чому?»*

Предмет «світова література» має великі можливості для розвитку критичного мислення. Його можна розвивати і на біографічних уроках, і під час читання аналізу та інтерпретації художнього твору, під час опрацювання матеріалу підручника, матеріалів інтернету, в дискусіях, у процесі написання творчих робіт, рефератів, тощо.

Інтерактивні методи навчання подекуди визначають «новомодними іграшками». Однак саме інтерактивне навчання - це діалогове навчання, у ході якого здійснюється взаємодія вчителя і учня та учнів між собою.

Конфуцій наголошував:

Те, що я чую, я забуваю,

Те, що я бачу, я пам'ятаю,

Те, що я роблю, я розумію.

Кредо інтерактивного навчання можна сформулювати, дещо змінивши слова видатного китайського філософа:

Те, що я чую я забуваю.

Те, що я бачу, і чую я трохи пам'ятаю.

Те, що я чую бачу і обговорюю, я починаю розуміти.

Коли я чую бачу, обговорюю й роблю - я набуваю знань і навичок.

Коли я передаю знання іншим – стаю майстром.

«Жити - значить мати проблеми, вирішувати їх - означає рости інтелектуально», - справедливо вважав Конфуцій. Унікальність уроку літератури саме в тому, що він дає змогу молодій людині вирішувати життєві проблеми, змодельовані в художніх творах.

Яке велике задоволення отримає вчитель, коли учні навчаться ставити запитання, вагатися, обговорювати один з одним незрозуміле і сумнівне, перетворюватись на ваших очах з «малюків» в особистостей.

Уроки, на яких учитель є єдиним джерелом знань, сьогодні характеризуються як традиційні.

Ознакою сучасного уроку є активне використання методів інтерактивного навчання, суть якого полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної, позитивної взаємодії всіх учнів.

Отже, сучасний урок літератури вимагає від учителя великої уваги до аналізу та інтерпретації художнього твору. Без цього урок претендувати на характеристику «сучасний» не може.

Провідну роль у вирішенні завдань громадянського виховання має відігравати вчитель, як «жрець оновлення і воскресіння» Богдан Михайлович звертає нашу увагу:

«Учитель (наголошували на Першому українському педагогічному конгресі) мусить бути чимсь більше як учитель – мусить бути дослідником, громадянином, людиною на весь зріст в кожному ділі, в кожному кроці, в кожному слові, бо він сповняє місію апостола.

Він має творити людей нових, він формує через своїх вихованців родину, місто, громадянство, цілу націю».

Підготовка до життя в суспільстві включає в себе формування громадянської свідомості. Воно має забезпечити виховання українського громадянина-патріота, що *«сам з власної волі здібний віддати свою працю, свій час, інтелект, силу, а навіть життя для громади і без наказу з гори, розуміє сою національну гідність»*.

Для цього необхідно в школі «справу індивідуального виховання звести до повної гармонії із суспільним, громадським вихованням», озброїти вихованці усвідомленими знаннями та досвідом, пов'язаним з минулим, сучасним і майбутнім нашого суспільства, держави і народу, підготувати його так, щоб він *«в часи нормального і спокійного життя народу здатний був до щоденної продуктивної творчої праці, котра підносить міць і культуру держави, а в хвилини нещастя і небезпеки здатний до жертв і посвяти для загального добра»*.

Список використаних джерел

1.Ступарик Б. Школі-національне виховання молоді: вибрані статті / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ: Плай, 2005 р. – 304 с.

*Ганна Соя,
учитель початкових класів
НВК «ЗШЛ №23»,
учитель-методист*

Використання педагогічної спадщини Богдана Ступарика у родинному вихованні учнів початкової школи

Науковий доробок педагогічної спадщини доктора педагогічних наук, професора Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, члена-кореспондента Академії Педагогічних наук України Богдана Михайловича Ступарика має велике значення не тільки для педагогіки, але й для всієї нашої культури. з перших днів проголошення незалежності України особливого значення набула проблема відбудови і подальшого розвитку національної школи.

У своїх наукових пошуках вчений виходив з того, що успіх виховання свідомих, самовідданих патріотів забезпечується єдністю народної і наукової педагогіки, національного й загальнолюдського.

Майже у всіх його працях, які торкалися різних аспектів проблем вітчизняної освіти й виховання, завжди розглядались питання негайного розв'язання нагальних потреб освіти та національної школи, так і на визначення її подальших перспектив. Він був переконаний, що суспільство, сім'я, школа мають виховати людей, які досконало знають минуле свого народу, рідний край, свою історію та культуру. І в цьому контексті особливе місце займає родинне виховання.

Цілком очевидно, що в сучасних умовах особливої ваги набуває проблема виховання молоді людини, її підготовка до життя, особливо в такому суперечливому світі. Основою реалізації цих завдань і фундаментом, який закладає підвалини національного виховання дитини є батьки, родина, школа.

Розбудова українського шкільництва, на думку Б.М.Ступарика, повинна здійснюватися в тісному взаємозв'язку, взаємозалежності і взаємозумовленості з розвитком національної школи і виховання в українській і європейській

педагогіці. вчений обґрунтовує висновок, що лише спільна праця церкви, сім'ї, громадськості, побудована на вселюдських цінностях, традиціях родинного виховання, сформує національно свідоме молоде покоління українців.

Саме тому, для нас – педагогів – праці Б.М.Ступарика є невичерпною криницею для творчого використання у щоденній навчально-виховній роботі.

У своїй практичній роботі ми, з перших днів навчання, робимо головний акцент на спільну працю батьків, дітей і вчителів. Це перші батьківські збори: «Будьмо знайомі, класна родино», створення творчих груп «Дорослі і діти», які займаються вивченням родовідного дерева, вивчають традиції і звичаї своїх родин.

Особливо цікаво проходить оформлення родинних альбомів, виставки-огляди родинних реліквій «З домашньої скрині», сімейні фото сесії, ігрові програми «Мама, тато і я».

Із великим захопленням діти беруть участь у підготовці і проведенні таких спільних свят, як «З родиною проводимо зиму», «Грудень очима дітей», «Моя сім'я – моє багатство». Надзвичайно урочисто проводимо свято «Прощавай, Букваріку», яке готуємо спільно з батьками і родичами школярів.

При підготовці даних заходів намагаємося прищепити дитині любов до своїх родин, краю, в якому живе, усвідомити себе маленьким українцем. Багато цікавих справ намагаємося будувати на народознавчих і національних традиціях, зокрема: «Букварик крокує по Гуцульщині», «Обжинкова абетка», «Абетка козачат», «Український експрес», «Ми діти твої, Україно». Саме такі заходи формують духовність дитини, забезпечують нерозривний зв'язок минулого нашого краю з сьогоденням.

Розглянемо ще один з аспектів педагогічного доробку Б.М.Ступарика – родинне виховання, де першими вчителями своїх дітей є батьки, а родина – основною школою,

Сьогодні вплив родини на дитину значно покращився. Особливо покращився в плані добробуту і значно зменшилися у виховному впливі. І це досить тривожне явище. У наш час головна увага звертається на навчання, як набуття знань чи інтелектуальною інформацією, а нехтується виховання чеснот, характеру, загальнолюдських вартостей.

Що можна і треба зробити, щоб наші українські родини стали справжньою родинною школою, а це – мова, релігія, пошана до старших, милосердя, доброта, любов до оточуючих, патріотизм.

Провівши анкетування серед учнів початкових класів, хочемо зауважити, що знання про свої родини у дітей дуже обмежені. мало хто з дітей знає історію своєї сім'ї, її родовід, минуле родини.

Тому, лише спільна праця батьків і вчителів можуть допомогти дітям зрозуміти, що таке родина і хто ми є.

У своїй практичній діяльності по реалізації цих завдань ми використовували різноманітні форми роботи. Розглянемо один з них.

Проект «Я і моя родина». Його метою було розширити уявлення дітей про сім'ю, родовід, родинні традиції. Виховувати любов і повагу до членів родини, прищеплювати прихильність до сім'ї і дому.

Ця мета реалізовувалась через низку завдань, які ми мали спільно виконати: розширити знання дітей про своїх близьких, рідних, вчитися розбиратися у родинних стосунках, показати цінність сім'ї, виховувати повагу і любов до членів родини. Одним із завдань була організація спільної праці батьків і дітей, яка сприяла більш тісному родинному зв'язку.

Цей проект був досить успішно реалізований і завершився великим святом дітей і батьків «Я і моя родина».

Аналізуючи ряд виховних заходів, проведених разом з дітьми і батьками, ми ще раз переконалися, що серед усіх надбань людини найбільше значення має її виховання. Основою доброго виховання є сім'я, батьки, загальна гармонія сімейних відносин, які істотно спливають на вразливу дитячу душу і відкладають свій відбиток на все майбутнє життя дитини. Сама природа поклала на батьків обов'язок дбати про сім'ю, освіту та виховання своїх дітей. Батьки повинні піклуватися про формування у дітей поваги до старших, любові до рідного дому. Батьківська мудрість стає духовним надбанням дітей, а сімейні стосунки, побудовані на громадському обов'язку, мудрій любові, стають величезною виховною силою. Адже вдома дитина змалку вбирає в себе любов до батьків, до родини, зміст домашнього життя, повагу до старших, до правил і норм поведінки, які панують в сім'ї.

Під час підготовки і проведення родинних заходів важливим виховним чинником для дітей був батьківський авторитет. Ми мали змогу спостерігати як відносяться діти до своїх батьків. Якщо дитина поважає маму й тата, виконує їх вимоги, прислухається до порад, то це означає, що в родині міцна педагогічна позиція.

Цілком зрозуміло, що родинне виховання може досягти свого повного довершення тільки тоді, коли воно здійснюється у нерозривній єдності з педагогічним впливом школи та сім'ї, а основою формування особистості виступає родинно-шкільне виховання, бо родина і школа – дві могутні сили виховання, бо школа формує розум і серце на фундаменті, закладеному вдома.

Як бачимо, педагогічні ідеї Б.М.Ступарика є для нас – вчителів – великим скарбом і дороговказом, як родинне виховання має духовно збагачувати дитину, формувати її як особистість, впливати на її розвиток, пробуджувати добрі почуття, виховувати майбутнього громадянина України.

Список використаних джерел

1. Ступарик Б. Національно-виховні традиції Галицьких гімназій / Б.М.Ступарик // Матеріали обласної науково-практичної конференції «Система національного виховання як фактор цілісного розвитку особистості. Актуальні проблеми та сторичний досвід». – Івано-Франківськ, 1993. – С. 38-40.
2. Ступарик Б. Івано-Франківська (Станіславівська) українська державна гімназія. Історико-педагогічний нарис / Б.М.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2000. – 350 с.
3. Ступарик Б. Українська національна школа: нова парадигма вартостей / Б.М.Ступарик // Галичина. – 1998. – № 11. – С.137-143.

4. Ступарик Б.М. Шкільництво Галичини (1772-1939 рр.) / Б.М.Ступарик. – Івано-Франківськ, 1994. – 144 с.
5. Ступарик Б.М., Моцюк В.Д. Ідея національної школи та національного виховання в педагогічні думці Галичини (1772-1939 рр.) / Б.М.Ступарик. – Коломия, 1993. – 173 с.
6. Ступарик Б. Національна школа: витоки, становлення / Б.М.Ступарик. – К.:ІЗМН, 1998. – 336 с.

ПРАЦІ Б.М.СТУПАРИКА, ВИДАНІ ПІСЛЯ ЙОГО СМЕРТІ

Ступарик, Б.

Освітньо-виховні традиції Галицько-Волинської держави - важливе джерело для сучасної теорії та практики національного виховання. / Б. Ступарик // Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 9-12.

Ступарик, Б.

Про паралелізм у розвитку українського шкільництва. / Б. Ступарик // Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 26-36.

Ступарик, Б.

Про двомовні (утраквістичні) школи в Галичині. / Б. Ступарик // Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 37-41.

Ступарик, Б.

Розвиток гімназійної освіти в Галичині. / Б. Ступарик // Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 42-54.

Ступарик, Б.

Коли засновано Львівський університет? / Б. Ступарик // Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 58-82.

Ступарик, Б.

Учнівське самоуправління як засіб громадянського виховання в школах Галичини на початку ХХ ст. / Б. Ступарик // Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 83-89.

Ступарик, Б.

Перший педагогічний конгрес у Львові. / Б. Ступарик // Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 110-119.

Ступарик, Б.

Роль "Просвіти" в підвищенні освітнього рівня населення Галичини. / Б. Ступарик // Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 125-131.

Ступарик, Б.

Діяльність "Рідної школи" в міжвоєнну добу. / Б. Ступарик // Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 132-146.

Ступарик, Б.

Національна школа - гарант процвітання і суверенності української держави. / Б. Ступарик // Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 147-150.

Ступарик, Б.

Українська національна школа: нова парадигма вартостей. / Б. Ступарик // Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 150-162.

Ступарик, Б.

Громадянське виховання сучасної молоді. / Б. Ступарик // Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 178-192.

Ступарик, Б.

Підготовка вчителя в системі університетської освіти. / Б. Ступарик // Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 201-206.

Ступарик, Б.

Деякі питання вдосконалення післядипломної освіти. / Б. Ступарик // Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 206-211.

Ступарик, Б.

Українська національна ідея як ціннісна орієнтація в освіті та вихованні сучасної молоді. / Б. Ступарик // Українство: національно-духовні виміри: збірник наукових праць і матеріалів. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 149-169.

Ступарик, Б.

Проблема освіти дорослих у працях Степана Сірополка. / Б. Ступарик // Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 211-222.

Ступарик, Б.

Михайло Галушинський - український педагог і громадський діяч. / Б. Ступарик // Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 222-231.

Ступарик, Б.

Український педагог Олекса Іванчук. / Б. Ступарик // Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 231-236.

Ступарик, Б.

Гуго Коллонтай і шкільництво в Україні. / Б. Ступарик // Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 236-246.

Ступарик, Б.

Вищий курс народної освіти імені С. Смаль-Стоцького в Чернівцях. / Б. Ступарик // Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 246-250.

Ступарик, Б.

Національна ідея в працях українських педагогів ХХ століття. / Б. Ступарик // Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 250-260.

Ступарик, Б.

Мирослав Стельмахович - вчений, організатор науки. / Б. Ступарик // Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) [Текст] / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 260-266.

Ступарик, Б.

Національна школа: з порога вічності - у майбутнє (замість післямови). / Б. Ступарик // Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) / Б.Ступарик. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 266-288.

Ступарик, Б.

Національне виховання сучасної молоді / Б. Ступарик // Товариство "Рідна школа" : історія і сучасність. – Львів, 2003. – Ч. 2. – С.15-27.

Ступарик, Б.

Школі - національне виховання молоді (вибрані статті) [Текст] / Богдан Ступарик. – Івано-Франківськ : Плай, 2005. – 283 с.

Ступарик, Б.

З порога вічності. Автобіографічна сповідь [Текст] / Богдан Ступарик. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2005. – 208 с.

ПРАЦІ ПРО Б.М.СТУПАРИКА

1. **Береговський З.** І навіть смерть – це не кінець....: [Б. Ступарик] / З. Береговський // Західний кур'єр. – 2002. – 5 груд. – С. 7.
2. Богдан Михайлович Ступарик - втрата вченого // Педагогічна газета. – 2002. – № 10-11 (жовт.). – С. 16.
3. **Борис У.З.** Родина як фактор становлення педагога, громадського діяча – Богдана Михайловича Ступарика / Уляна Зіновіївна Борис // Науковий вісник. Чернівецький ун-т. – Чернівці, 2008. – Вип. 432 : Педагогіка та психологія. – С. 41-47.
4. **Борис У.З.** Школа як чинник становлення майбутнього педагога – Б.М. Ступарика / Уляна Зіновіївна Борис // Зб. наук. праць. Педагогічні науки. – Херсон : ХДУ, 2009. – Вип. 52. – С. 17-20.
5. **Борис У.З.** Опікунсько-виховна функція навчальних закладів освіти України в контексті наукового доробку Б. Ступарика / Уляна Зіновіївна Борис // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород, 2009. – № 16. – С. 25-26.
6. **Борис У.З.** Елементи поліетнічності в організації навчально-виховного процесу у творчій спадщині Богдана Ступарика / Уляна Зіновіївна Борис // Вісник Прикарпатського університету : Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2010. – Вип. XXXI. – С. 3-6.
7. **Борис У.З.** Національне виховання дітей та молоді Галичини міжвоєнної доби в дослідженнях представників наукової школи Б.Ступарика / Уляна Зіновіївна Борис // Вісник Прикарпатського університету : Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2010. – Вип. XXX. – С. 10-15.
8. **Борис У.З.** Дослідження представників наукової школи Богдана Ступарика та їх внесок у розвиток історії української педагогіки / Уляна Зіновіївна Борис // Вісник Прикарпатського університету : Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2011. – Вип. XL. – С. 5-8.
9. **Борис У.З.** Етапи становлення та напрямки досліджень наукової школи Б.М. Ступарика / Уляна Зіновіївна Борис // Педагогічний альманах : зб. наук. праць. – Херсон : РПО, 2011. – С. 241-244.
10. **Борис У.З.** Принципи управлінської діяльності педагога у науковому доробку Богдана Ступарика / Уляна Зіновіївна Борис // Наукові записки. Серія педагогічні та історичні науки : зб. наук. пр. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – Вип. 101. – С. 36-42.
11. **Борис У.З.** Проблема національної ідеї в педагогічній спадщині Богдана Ступарика / У.З.Борис // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». – 2012. - № 25. – С. 44-46.
12. **Борис У.З.** Роль Богдана Ступарика у розвитку україно-польських наукових взаємин / У.З.Борис // Сборник научных докладов: Перспективы развития научных исследований в 21 веке. Часть 3/1. – Щецин, 2013. – С. 35-37.
13. **Борис У.З.** Европейский вектор научной школы украинского ученого Богдана Ступарика / У.З. Борис // Science and world. International scientific journal. – 2014. – Vol. - № 12. – С. 92-94.
14. **Борис У.З.** Національне виховання й освіта у науковому доробку Б.М. Ступарика. / Уляна Зіновіївна Борис // Матеріали п'ятої міжнародної науково-практичної конференції. – Полтава : Інтер-графіка, 2009. – С. 34-36.
15. **Борис У.З.** Ідея формування національної свідомості у творчому доробку Богдана Ступарика / Уляна Зіновіївна Борис // Освітній простір. Глобальна, регіональні та інформаційні аспекти : Науково-методичний журнал. – Чернівці : Черемош, 2010. – С. 45-47.
16. **Борис У.** Постать Богдана Михайловича Ступарика у спогадах колег та учнів / У.З.Борис// Інформаційний бюлетень кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика (Івано-Франківськ). - 2010. – №10. – С. 21-26.
17. **Борис У.З.** Педагогічні ідеї та освітня діяльність Б.М.Ступарика (1940 – 2002 рр.): програма і методичні рекомендації до спецкурсу / У. З. Борис. – Івано-Франківськ, 2014.– 72 с.

- 18. Вихрущ А.** Уроки Богдана Ступарика / А. Вихрущ // Задивлений у вічність. Спогади про Людину, Патріота, Вченого / Упоряд.: Г.Дорошенко. – Івано-Франківськ, 2003. – С.18-20.
- 19. Галушак М.** Запам'ятаймо його молодим: Б. М. Ступарик / М. Галушак // Західний кур'єр. – 2002. – 5 груд. – С. 6.
- 20. Герцюк Д.** Зустрічі з професором Б. М. Ступариком / Д. Герцюк // Західний кур'єр. – 2002. – 5 груд. – С. 6.
- 21. Гуменюк Г.** Ми вдячні Вам, наш великий Учителю Б. М. Ступарику / Г. Гуменюк // Західний кур'єр. – 2002. – 5 груд. – С. 7.
- 22. Дорошенко Г.** Навесні знову зацвіте Ваш сад: Вірш-присвята Б. Ступарика / Г. Дорошенко // Західний кур'єр. – 2002. – 5 груд. – С. 8.
- 23.** Життя у творчості й красі: до 20-ліття наук.-пед. діяльн. Д.п.н. проф.. М.М.Чепіль: наук.-метод. посібник / упор. О.Карпенко. – Дрогобич : ДДПУ, 2011. – 380 с.
- 24. Завгородня Т.** Краєзнавство як основа функціонування наукової школи Богдана Ступарика / Т. Завгородня // Освітнське краєзнавство: досвід, проблеми, перспективи: XII Всеукраїнська наукова історико-краєзнавча конференція, присвячена 200-річчю від дня народження українських просвітителів І.Вагилевича та М.Шашкевича. – Івано-Франківськ, 2011. – С. 24-29.
- 25. Завгородня Т. К.** Богдан Михайлович Ступарик (1940-2002) / Т. К. Завгородня // Проблеми педагогіки: історія, сучасність, перспективи / Т.К.Завгородня. – Івано-Франківськ, 2008. – С.411-418.
- 26. Завгородня Т.** Слово про вчителя / Т. Завгородня // Задивлений у вічність. Спогади про Людину, Патріота, Вченого / Упоряд.: Г.Дорошенко. – Івано-Франківськ, 2003. – С.20-25.
- 27. Завгородня Т.** Слово про вчителя: Б. М. Ступарик / Т. Завгородня // Західний кур'єр. – 2002. – 5 груд. – С. 7.
- 28. Заріцька Л.** Одні у нас внуки і мета одна: [про Б. М. Ступарика] / Л. Зарицька, Б. Зарицький // Західний кур'єр. – 2002. – 5 груд. – С. 1, 6.
- 29. Іванків П.** Незгасний слід Б. Ступарика / П. Іванків // Західний кур'єр. – 2002. – 5 груд. – С. 8.
- 30. Качкан В.** Ступарикова педагогія / В. Качкан // Наукові записки Інст. Народозн. НАН України Івано-Франк. Краєзн. Музею. – Івано-Франківськ, 2003. – Випуск 7-8. – С. 242-245.
- 31. Сабат Н.** Велике бачиться на відстані: Творчий доробок Б. М. Ступарика / Н. Сабат // Західний кур'єр. – 2002. – 5 груд. – С. 8.
- 32. Сабат Н.** Виховний потенціал аудиторії-музею Богдана Ступарика / Н. Сабат // Обрії. – 2011. – № 2. – С. 83-85.
- 33. Субтельна Г.** Пам'яті ВЧИТЕЛЯ Богдана Михайловича Ступарика / Г. Субтельна // Задивлений у вічність. Спогади про Людину, Патріота, Вченого / Упоряд.: Г.Дорошенко. – Івано-Франківськ, 2003. – С.45-48.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
Борис У. Внесок Богдана Ступарика у розвиток педагогічної науки.....	5
Джус О. Професійна підготовка молоді у творчій спадщині Б.М.Ступарика...	6
Деренько В. Висвітлення ідей національно-духовного виховання в художніх творах Іллі Киріяка.....	9
Ікалюк Л. Модель школи розвитку успішної особистості: шляхи модернізації і впровадження.....	12
Квич-Тучапець В. Імплементація християнських цінностей у процес національного виховання молоді в українській школі відповідно до ідей Богдана Ступарика	21
Ковальчук В. Слово про великого вчителя	25
Коник О. Учитель – громадянин, носій культури нашої нації (реалізація ідей Б. М. Ступарика у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи).....	27
Курліщук Н. Софія Русова й українське еміграційне підручникотворення (грані наукової школи Б.М.Ступарика).....	31
Панчук Л. Національне виховання крізь призму декоративно-прикладного мистецтва.....	33
Перевозова Т. Специфіка викладання світової літератури у загальноосвітній сучасній школі (реалізація ідей Б.Ступарика у навчально-виховному процесі).....	38
Соє Г. Використання педагогічної спадщини Богдана Ступарика у родинному вихованні учнів початкової школи.....	43
ПРАЦІ Б.М.СТУПАРИКА, ВИДАНІ ПІСЛЯ ЙОГО СМЕРТІ.....	47
ПРАЦІ ПРО Б.М.СТУПАРИКА.....	49

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ КАФЕДРИ ПЕДАГОГІКИ
ІМЕНІ БОГДАНА СТУПАРИКА. – 2015. - № 22. – 52 С.**

Відповідальні за випуск: І.В.Стражнікова

Художнє оформлення обкладинки:
Н.Пилявська, Т.Гжебенівська

*Літературне редагування статей здійснюється авторами

Підписано до друку
Формат 60х84/16. Папір офсетний
Наклад 100. Зам. 101